

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Ivana Bednářová

Aktivní poslech v hodinách hudební výchovy

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla v ní veškeré použité zdroje a literaturu.

Bc. Ivana Bednárová

Poděkování patří mé vedoucí Mgr. Jarmile Šířické za odborné rady a vedení této diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
1 Historie výuky hudební výchovy	8
1.1 Počátky hudební výchovy	8
1.2 Období 17. až 18. století	9
1.3 Hudební výchova v době osvícenství	10
1.4 Hudební výchova 19. století	11
1.5 Hudební výchova v 1. polovině 20. století	14
1.6 Poválečný vývoj hudební výchovy	17
1.7 Hudební výchova od 70. let 20. století	19
2 Novodobé osnovy hudební výchovy	20
2.1 Hudební výchova dle Vzdělávacího programu Základní škola	20
2.2 Hudební výchova dle Rámcového vzdělávacího programu	22
3 Výuka hudební výchovy v Evropě	24
3.1 Evropský rámec vzdělávání	24
3.2 Hudební výchova na Slovensku	24
3.3 Hudební výchova ve vybraných zemích EU	25
4 Poslech hudby	27
4.1 Biologická podstata vnímání zvuku	27
4.2 Sluchové vnímání	28
4.3 Poslech hudby ve škole	28
5 Dostupná literatura k poslechovým činnostem	31
5.1 Školní učebnice	31
5.2 Další materiály	32
6 Poslech v hudební výchově	35
6.1 Cíle předmětu hudební výchova	35
6.2 Rozvoj klíčových kompetencí	36
7 Pracovní listy k poslechovým činnostem	38
7.1 Pracovní list č. 1	39
7.2 Pracovní list č. 2	42
7.3 Pracovní list č. 3	45
7.4 Pracovní list č. 4	50
7.5 Pracovní list č. 5	53
7.6 Pracovní list č. 6	57
7.7 Pracovní list č. 7	62

7.8	Pracovní list č. 8	66
7.9	Pracovní list č. 9	69
7.10	Pracovní list č. 10	72
Závěr		76
Seznam zkratek		77
Literatura a použité zdroje		78
Seznam příloh		81
Anotace		

Úvod

Nad tématem této diplomové práce jsem dlouho přemýšlela. Chtěla jsem se zaměřit na praktickou stránku výuky hudební výchovy a zároveň vytvořit něco, co by i po absolvování vysoké školy bylo k užitku mně a případně i ostatním kolegům – budoucím či současným učitelům.

Poslechové činnosti v hodinách hudební výchovy jsou důležitou složkou rozvoje hudebnosti žáků, avšak mnohdy se jim nevěnuje tolik času, kolik by zasluhovaly, případně se nepraktikují vůbec. Prostřednictvím své diplomové práce jsem tedy chtěla vyzdvihnout důležitost poslechu a zároveň předložit několik nápadů, jak z něj udělat činnost atraktivní nejen pro učitele, ale především pro žáky.

Praktická část obsahuje sérii deseti pracovních listů zaměřených právě na poslech a s ním spojené činnosti. Jejich cílem je vést žáky k aktivnímu vnímání hudby ve všech jejích podobách a probudit v nich zájem jak o hudbu klasickou, tak i moderní. Rozšířit jejich obzory z hlediska hudebních žánrů, forem i různých možností interpretace. Vtáhnout žáky do děje a vytrhnout je z jejich zavedeného školního stereotypu.

Listy jsou rozděleny na dvě části po pěti, prvních pět je primárně určeno pro 2. stupeň základní školy, dalších pět pak pro gymnázia. Záleží však čistě jen na učiteli, které z nich zvolí, přiměřeně k úrovni žáků. Mohou sloužit jako forma opakování nebo jen zpestření běžných hodin hudební výchovy. Snaží se rozvíjet nejen žakovu schopnost percepcie, ale také posilovat žakovské kompetence a to především v oblasti komunikace, sociálních a personálních vztahů a dále kompetence k učení a řešení problémů. Obsahují různé druhy úkolů, které mají podněcovat žakovu fantazii, kreativitu a schopnost kritického myšlení. Jsou tak ideální didaktickou pomůckou pro rozšíření hranic poslechových činností v hudební výchově.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Historie výuky hudební výchovy

Tato kapitola je zaměřena na stručný průřez dějinami výuky hudební výchovy v českých zemích od jejího počátku až do 20. století. Důraz je kladen především na měnící se učební osnovy a celkový pohled na význam zařazení hudby do výchovně-vzdělávacího procesu.

1.1 Počátky hudební výchovy

Počátky výuky hudební výchovy v českých zemích se datují už od 9. století, kdy se hudba šířila prostřednictvím liturgického zpěvu katolické církve na Metodějově vyšší slovanské škole. Za první školu, kde se vyučovalo latinskému zpěvu, se pak dá považovat škola v Budči u Slaného. Později se významnými středisky výuky zpěvu staly především benediktinské kláštery. „*První škola tohoto druhu na Moravě byla při klášteře v Rajhradě (od roku 1045).*“¹

Důležitým mezníkem ve výuce hudby bylo pak 13. století a chrám sv. Víta v Praze. Zde byl založen první pěvecký sbor u nás, složený výhradně z chlapců, tzv. bonifantů. Velký rozkvět pěveckých škol byl pak za vlády Karla IV., který sám nechal roku 1344 zřídit chrámový sbor při katedrále sv. Víta. Další zlom nastal v 16. století v souvislosti s výukou zpěvu na takzvaných partikulárních školách. Zde byla hudba (respektive zpěv) součástí quadrivia a také hned druhým nejdůležitějším předmětem po latině. Měla se vyučovat denně. „*Řád Petra Kodicilla z Tulechova (z roku 1586) si pozorně všímal zpěvu. V 1. třídě měli žáci poznávat latinské, německé a české písničky, ve 2. třídě se po obědě zpívala škála ut, re, mi, fa, sol, la, ve 3. třídě mělo být cvičení v hudbě denně po obědě, ve 4. třídě pak instrumentální hudba.*“² Tradice zahájení i ukončení vyučování zpěvem se udržela až do 19. století. Rozkvět zpěvu na těchto školách úzce souvisel také se vznikem a rozvojem literátských bratrstev. Ta zajišťovala mimo jiné i tvorbu a šíření kancionálů a tím spravovala jakési učební pomůcky zpěvu.

Další institucí, jež pěstovala sborový zpěv, byla Jednota bratrská. Po vzoru husitů si zakládala na jednotném a společném zpěvu jak bohoslužebném, tak na sborových shromážděních. Důležitou složkou tedy stejně jako u literátů byly kancionály. Jednou z předních osobností, jež měly na starost jejich tvorbu a vydávání byl i biskup Jan Blahoslav. Ten se podílel například na vydání kancionálu Šamotulského. Zároveň také zrealizoval svou

¹ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 11.

² GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 12.

myšlenku vydání učebnice v mateřském jazyce. Roku 1558 pak vydal spis *Musica aneb Knížka zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající*. Jedná se o podrobný a systematický přehled hudební teorie 16. století.

Za vrchol pedagogiky tohoto období je pak právem považováno dílo Jana Ámose Komenského – *Informatorium školy mateřské*, které uvedl větou: „*Musica maxima nobis naturalis est*“, tedy „hudba je nám nejpřirozenější“. Jeho další díla se pak dotýkají přímo hudební nauky a teorie. „*Ve svém Orbis pictus podává jakousi dobovou nauku o hudebních nástrojích doplněnou obrazem, jenž byl pak nadlouho v učebnicích napodobován.*“³ Dílo *Schola ludus* pak žáky seznamuje se základními znalostmi z hudební teorie, jako jsou klíče, tóny, atd.

1.2 Období 17. až 18. století

Pobělohorské období bylo charakteristické velkou bídou a strádáním jak v hospodářských, průmyslových, tak samozřejmě i v uměleckých odvětvích. Mnoho českých vzdělanců se rozhodlo emigrovat, což značně zpomalilo a ochromilo pokrokový vývoj naší země. Základním pramenem vzdělání se tehdy staly především malé venkovské školy pod vedením kantorů. Venkovští učitelé velmi dobře ovládali své řemeslo. Byli většinou hudebně nadaní, hráli na několik hudebních nástrojů, orientovali se v hudební kultuře. „*Na škole učili hudbě denně, zpívali s dětmi i mimo zvláštní hodiny zpěvu v ostatních předmětech, vždyť museli stále něco připravovat pro chrám i vrchnost, museli koledovat a jinak zpěvem vydělávat. Pracovali metodou náslyšnou, cvičili i vícehlasé zpěvy, velkou měrou podporovali instrumentální hudbu; prostě školou znělo samé muzicírování.*“⁴

Trochu lepší zázemí poskytovaly jezuitské koleje či klášterní školy. Většina venkovských kantorů své vzdělání získala právě na těchto institucích. Církev také do jejich výuky investovala nemalé prostředky. Jejich učitelé byli například i tenoristé až z Itálie. Hudební výchova byla tedy silně ovlivněna barokní italskou hudbou, zejména pak operní tvorbou. Předpokladem pro přijetí byla znalost hudby, kterou během studia žáci zdokonalovali. Školy rozvíjely jak pěvecké dovednosti, tak instrumentální hru. Působili zde kantoři, specializovaní na určité obory, např.: instructor in cantu, který měl na starost zpěv a hygienu hlasu. U škol často vznikaly i orchestry čítající kolem dvaceti hudebníků. Jedním

³ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 15.

⁴ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 17.

z nich byl i orchestr při škole v Bílé Vodě, proslavený hlavně za působení rektora Antonína Brossmana.

Kromě těchto škol začaly v 17. století vznikat i tzv. nadační instituce (fundace), jejichž provoz byl financován z odkazů šlechticů a církevních hodnostářů kostelům a klášterům. Zde měly možnost studovat i chudé děti s hudebním nadáním. Vedle zpěvu se výuka rozšířila o hru na hudební nástroje. Znamé fundace byly například v Brně při augustiniánském klášteře, v Mikulově nebo v Kroměříži.

Další odnož hudebních škol tvořily instituce zemských trubačů, tympanistů a městských hudeb. Věžní hudebníci si zde přivydělávali jako učitelé hudby a vychovávali tak další generaci. Zemští trubači pak měli císařem speciálně schválené artikuly, které upravovaly jejich práva a povinnosti.

Tradice hudební výchovy v 17. a 18. století, působení venkovských kantorů, klášterních a jezuitských škol a fundací, byla tedy důležitým mezníkem pozdějšího rozkvětu české hudebnosti, z níž těžila hudba 19. století.

1.3 Hudební výchova v době osvícenství

První základy našeho školského systému bezesporu položila Marie Terezie, když roku 1774 vydala *Všeobecný školní řád*. Ten ukládal povinnou školní docházku dětem od 6 do 12 let. Současně také upravoval i síť školských zařízení. Výuka v městských školách probíhala v němčině, zato kantoři na venkovských školách vyučovali česky.

S příchodem osvícenství byl zpěv, jakožto hlavní složka výuky odsouván na vedlejší kolej. Stal se nepovinným předmětem, ale v místech, kde byl kostel, byl zpěv opět nově zaveden. Učitelé zde se žáky nacvičovali náboženské písně pro různé roční doby.⁵ Žáci venkovských škol však ve svém volném čase zpívali i lidové písně české, různá říkadla a rozpočítadla, takže se česká lidová hudba a celkově české písně čím dál více rozšiřovaly. Hudebně nadaní kantoři byli často dotováni vrchností, která jim mnohdy platila i studia hudby a kompozice například na školách ve Vídni.

Důležitou osobností tehdejší doby byl vesnický učitel Jakub Jan Ryba. Ten obohatil nejen hudební složku výuky, ale měl bohaté didaktické a pedagogické znalosti. Navrhl například svolávání učitelských porad, vybudoval knihovnu, ale především propagoval počestění hudební teorie – jako první u nás počestil hudební terminologii a celkově zařazení českých písní do výuky. Ve škole vyučoval jak zpěvu, tak i hudbě instrumentální. Jako

⁵ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 23.

skladatel obohatil české hudební školství o umělé a školní písně, například ve svých sbírkách *Kancyonálek pro školní mládež* nebo *Radovánky nevinných dětí o vánocích*.⁶

Rozvoj hudebního vzdělání neprobíhal jen na venkově, ale především ve velkých městech. Jedním z hlavních center se stala Praha v čele s hudební konzervatoří, založenou roku 1811. Ta byla ze začátku především nástrojem ke vzdělávání kvalitních hráčů, kteří měli doplnit divadelní orchestry. Nejprve se vyučovalo především po vzoru konzervatoří v Paříži či Vídni, později si zdejší učitelé napsali vlastní učebnice pro svůj nástroj, učebnice hudební nauky či harmonie. Jednotlivé třídy se otevíraly postupně. Nejdříve třídy smyčců a dechových nástrojů, pak přibýly třídy klavírní, varhanní a pěvecké. Z významných hudebních pedagogů můžeme jmenovat například Františka Xavera Duška nebo Václava Jana Tomáška.

1.4 Hudební výchova 19. století

První polovina 19. století probíhala v českých zemích ve znamení tzv. národního obrození. V návaznosti na odkaz a dřívější snahy J. J. Ryby a dalších jeho současníků se český národ vzepřel všudypřítomné germanizaci a začal budovat svoji národní identitu. Obrození se dotýkalo všech oblastí tehdejšího života a tedy i školství.

Důsledné prosazování českého jazyka ve výuce nejen na venkovských, ale teď už i městských školách se promítlo i do hudební výchovy. Pomalu ustupoval i výhradní vliv církve na skladbu písní zpívaných ve školách. Významnou osobností této doby byl Jan Nepomuk Filčík, venkovský učitel, který navázal na Rybovo pojetí vzdělávání. Prosazoval český jazyk a také bojoval proti nevědomosti kantorů v oblasti společensko-kulturní. Mimo své pedagogické činnosti se věnoval také psaní a stal se autorem první české metodiky zpěvu *Navedení ke zpěvu*.⁷

Nejen žáci se hudebně vzdělávali, ale také kantoři zlepšovali své hudební znalosti a dovednosti. Mladí učitelé měli možnost studovat na *Svobodově Školce Na Hrádku*, která připravovala budoucí kantory, po vzoru Komenského pedagogiky, na výuku nejen hudby. Důležitým počinem pak byl *Návrh pro národní školy* od doktora Karla Amerlinga, který vyšel roku 1848 v tisku. Představil v něm své nové pojetí školského systému, požadavek jednotné národní školy a na základě toho se na pozdějším shromáždění učitelstva diskutovalo i o úplné emancipaci školy od církve.⁸

⁶ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 25.

⁷ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 30.

⁸ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 32.

Výuka zpěvu na školách však pořád nebyla jednotná a lišila se nejenom obsahem, ale i časovou dotací. Začal se však postupně zavádět sborový zpěv, který už neměl církevní námět, ale korespondoval se současnou situací v duchu národního obrození.

Dalším krokem k větším možnostem hudebního vzdělávání učitelů bylo založení varhanické školy v Praze. Tím se rychle zvyšoval počet učitelů hudby, kteří už nechtěli jen vyučovat na klasických školách, ale realizovat se i jako soukromí hudební lektoři. To jim bylo umožněno roku 1850, kdy bylo legalizováno zřizování vlastních soukromých škol.⁹ Jednou takovou byl Prokschův hudební ústav v Praze, který se stal stejně populárním jako varhanická škola. Josef Proksch se věnoval nejen výuce klavírní hry, ale také hudební teorii a skladbě. Jeho žákem byl například i Bedřich Smetana. Z dalších soukromých škol můžeme jmenovat ještě Žofínskou akademii založenou roku 1840, kde se vedle sólového a sborového zpěvu vyučovalo i hře na klavír, hudební teorii, estetice a dějinám hudby.

Obsah hudební výchovy na venkovských školách si učitelé částečně upravovali podle svých potřeb. Ze zpěvníků, které měli k dispozici, skládali repertoár pro potřeby žáků a školy. Nejčastěji to byly zlidovělé hymny nebo školní písně. Případně také tvořili svoje vlastní zpěvníky. Takovými autory z řad venkovských učitelů byli například Vojtěcha Janotu, Jana Smrže, Františka Kavana a další.

Významným mezníkem v českém školství byl rok 1869, kdy byl vydán Nový říšský školský zákon. Ten stanovil povinnou osmiletou školní docházku pro chlapce i dívky do 14 let.¹⁰ S tím souvisela i potřeba kvalitnějšího vzdělávání učitelů, pro které bylo místo dřívějšího dvouletého studia zavedeno studium čtyřleté. Církev se stále více snažila získat znovu svou kontrolu nad školstvím a opět prosadit i výpomoc učitelů při náboženských obřadech. Začala proto zakládat vlastní učitelské ústavy s výukou více obohacenou o chrámovou hudbu a hru na varhany.

Do učebních osnov byl zařazen zpěv jako právoplatný předmět s časovou dotací jedna hodina týdně. Později byl zákon novelizován a do osnov byl přidán znovu církevní zpěv a nově i hudební teorie, formy a výklad o skladatelích.

Neustále pokračoval i rozvoj soukromých hudebních škol a pěveckých spolků. Nové instituce se otvíraly v Brně (Nesvadbova pěvecká škola, Varhanická škola), Kroměříži (hudební škola spolku Moravan), Přerově (hudební škola Bedřicha Kozánka) nebo v Olomouci (Žerotín).

⁹ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 34.

¹⁰ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 41.

V souvislosti se zařazením hudební výchovy do školních osnov musíme zmínit i osobnosti hudební pedagogiky. Mezi jednu z prvních patří Josef Leopold Zvonař, autor mnoha českých hudebně teoretických prací a metodik. „*Nejvíce pozornosti vzbudil jeho Návod ke zpěvu s ohledem na národní školy, vydaný v Daliboru III/1860, který je jakousi metodikou elementárního zpěvu.*“¹¹ Dalším jeho důležitým dílem je pak učebnice *Základy harmonie a zpěvu*, vydaná o rok později, která navazuje na českou hudební terminologii J. J. Ryby. Vedle hudebně-pedagogických děl se zvyšoval i počet zpěvníků speciálně určených pro školní výuku hudební výchovy. Dalšími následníky J. L. Zvonaře byli například J. Hejda, J. Vacek, K. Sázavský nebo R. Nejedlý.

Především výcviku hlasu se věnoval František Pivoda, hudební pedagog. Zaměřoval se na všechny složky hlasové výchovy – intonaci, výslovnosti, technické hbitosti. Svým dílem *Nový školský zpěvník* uspokojil poptávku po lidových písních, kterých bylo v té době v učebních osnovách velmi málo. Proto byla tato učebnice vyhledávána učiteli škol. Za nejdůležitější dílo je pak považován jeho *Návod k vyučování zpěvu na školách obecných a měšťanských*, ve kterém zpracovává metodiku výuky hudební výchovy postupně po ročnících.¹² Zabývá se zde intonací, nácvikem písní, celkovým hlasovým výcvikem i používáním didaktických pomůcek.

Devadesátá léta 19. století byla ve znamení velkého rozvoje hudební produkce. Velký podíl na tom měly soukromé hudební školy, díky kterým se dal hudební talent podchytit již v raném věku a vychovat tak z člověka všestranného hudebního umělce. V klasických školách potom stoupal zájem nejen o písně lidové, ale také vlastenecké, dělnické, sokolské apod. Tohoto trendu se držel i další hudební pedagog, skladatel a kritik Jan Malát. Stal se autorem důležitých pedagogických děl, jako například *Hudební slovník* (1881), *Velká teoreticko-praktická škola klavírní* (1882-1891) nebo *Zlatá pokladnice* (1884).¹³ Postavení lidové hudby ve školních osnovách hudební výchovy bylo stále silnější také díky učitelům, kteří našli zálibu ve sběratelství, což umožnilo sledovat různé krajevé odlišnosti a typické znaky písní.

¹¹ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 48.

¹² GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 52.

¹³ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 54.

1.5 Hudební výchova v 1. polovině 20. století

Vývoj hudební výchovy a celkově školství v tomto období začal být silně ovlivňován světovými pedagogickými trendy. Hudební pedagogika i ostatní obory se začaly více specializovat. Hudební výchova začala být chápána v daleko širším pojetí, včetně složky estetické a socializační.

Této problematice se věnoval Otakar Hostinský, hudební vědec, folklorista i estetik. Zastával názor, že budoucí učitel hudby by si měl sám během svých studií osvojit poznatky, které pak bude chtít vštěpovat svým žákům. Snažil se v žácích vzbudit zájem o estetickou stránku hudby, vnímání a pochopení hudebních děl. Zároveň chtěl vybudovat jejich cit pro pochopení estetické hodnoty přírody.

V tomto období, kdy stále více rostla potřeba vzbuzovat v žácích umělecké citění, vznikla myšlenka pořádání výchovných koncertů. „*První české koncerty pro mládež uváděl poutavě Adolf Piskáček.*“¹⁴ Kromě klasických výchovných koncertů se pořádala i divadelní představení. Tímto počinem se autoři snažili především přiblížit žactvu uměleckou tvorbu a seznámit je s bohatým hudebním dědictvím ostatních národů.

V dalších letech se pozornost obrátila především k obohacení osnov hudební výchovy v oblasti výuky zpěvu. Nově se začaly objevovat metody tzv. intonačního výcviku, které byly nejdříve přejímané z cizích zemí (např. francouzská cifrová metoda Galin-Paris-Chevéa nebo anglická metoda Tonic sol-fa). Hlavním cílem bylo pomoci žákům při zpěvu z not a usnadnit jejich orientaci v notovém zápise. Toto úsilí o reformu výuky hudební výchovy bylo nejen českým, ale celoevropským záměrem. S tím souvisel i rozmach středního a vyššího hudebního školství. Vznikaly nové pěvecké intonační školy i výchovné instituce pro dospělé samouky.

V roce 1912 byl zorganizován třítydenní kurz zaměřený na metodu Maxe Battkeho. Zúčastnilo se jej skoro 60 českých učitelů.¹⁵ Tento berlínský hudební pedagog považoval zpěv za rovnocenný předmět ke všem ostatním. Každý zdravý člověk mohl podle něj dosáhnout důsledným cvičením vysokého stupně hudebnosti. Je potřeba se žákům věnovat individuálně rozvíjet jejich cit pro hudbu. Praktikoval jak cvičení hlasová a intonační, tak sluchová, dechová a rytmičká. Druhou metodou, která ovlivnila způsob výuky hudební výchovy, byla technika vídeňského pedagoga Emila Jacques-Dalcrozeho. Ten se zaměřil především na rytmus a pohyb jako na základní vrozený předpoklad každého jedince. Přílišný důraz, který

¹⁴ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 61.

¹⁵ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 67.

byl kladen na intonační stránku písní však hudební výchovu posunul spíše do roviny teoretické a žáci tak ztráceli zájem o zpěv jako takový.

Částečné reformy se osnovy hudební výchovy dočkaly v roce 1915, nicméně základní složkou stále zůstal zpěv, nejen sborový, ale i sólový. Osnovy se částečně opíraly o výše zmíněnou metodu Maxe Battkeho, hodina byla nadále členěna dle jeho vzoru. Rostl také počet hudebních škol zakládaných na venkově, což pomohlo šíření národní kultury i mimo velká centra.

Školský systém po 1. světové válce se ještě dlouho řídil rakouskými osnovami. Stoupal počet stížností na dosavadní osnovy hudební výchovy, především na koncepci předmětu zpěv tak, jak byla nastavena ještě před válkou. Učitelé se začali zajímat o nové zahraniční intonační metody a nově i potřebu zařadit do výuky také výchovu tzv. receptivní hudebnosti.¹⁶ O reformaci osnov se snažilo několik spolků, mezi významné patří *Komise pro hudební výchovu při Pěvecké obci československé*, která předala roku 1929 ministru školství a národní osvěty Pamětní spis, ve kterém požadovala povinnou výuku hudební výchovy i pro střední školy.¹⁷ Ministerstvo splnilo požadavky jen zčásti, když ji zavedlo jako povinnou jen pro I. a II. ročník středních škol. K tomuto účelu byly také vydány nové učebnice. Další snahy hudebních pedagogů podpořil dr. Vladimír Helfert, kolem kterého se seskupili učitelé prosazující změnu názvu tohoto předmětu ze zpěvu na hudební výchovu. Šlo jim hlavně o širší náplň, kterou pod prostým názvem „zpěv“ nemohl zajistit.

Tyto cíle si kladla i nově vytvořená *Společnost pro hudební výchovu*, založená roku 1934. Mezi její členy patřili vysoce postavení politici a hudební pedagogové, kteří měli možnost tehdejší snahy povznést na vyšší úroveň. Díky nim byl v Praze uspořádán 1. mezinárodní hudebně výchovný kongres, na kterém se projednávaly teoretické i praktické aspekty hudební výchovy. Prosazovalo se zde například i použití moderních didaktických pomůcek ve výuce (gramofon, film, apod.).

Ve 30. letech se novým prostředkem pro motivaci dětí ke zpěvu stalo zakládání pěveckých sborů při školách. Se zvyšujícím se počtem sborů se začala zvyšovat i poptávka po dětské sborové tvorbě. Z autorů, kteří se tomuto odvětví věnovali, můžeme jmenovat například Josefa Bohuslava Foerster, Jaroslava Křičku, Adolfa Cmírala nebo Karla Hábu.

¹⁶ JŮVA, *Kapitoly z dějin hudební výchovy*. 1966, str. 44.

¹⁷ JŮVA, *Kapitoly z dějin hudební výchovy*. 1966, str. 35.

Dětské sbory byly tak oblíbené, že se brzy rozšířily na všechny stupně škol, včetně gymnázií a učitelských ústavů.¹⁸

Úroveň výuky hudební výuky se rapidně zvedla v době, kdy se začala na školách používat audioteknika. Učitelé využívali jak gramofonové desky, tak i rozhlasové vysílání. V souvislosti s rozhlasem však stoupal i vliv zábavného hudebního repertoáru pro dospělé (šansony, kuplety, operety a jiné), kterému se nevyhly samozřejmě ani děti.¹⁹ Bylo tedy důležité dbát na intenzivní a důslednou školní i mimoškolní hudební výchovu. V roce 1931 byl na podporu hudebního vzdělávání zřízen *Školský rozhlas*, který vysílal pravidelné relace a napomáhal tak rozšiřovat hudební vzdělání dětí. Rozvoj výuky neprobíhal jen v oblasti vyučovacích pomůcek, zdokonaľovala se také metodika, intonační techniky, tiskly se nové učebnice pro žáky i pedagogy a začaly se vydávat hudební časopisy. Všechny tyto snahy byly bohužel záhy přerušeny druhou světovou válkou.

Hudební výchova však neztratila na významu ani za války. Spíše se hudba a zpěv stali jakýmsi prostředkem občanského protestu a ukázkou národní hrdosti. Ve velké oblibě byly tehdy písně znárodnělé a lidové. Výuka hudební výchovy se konečně v plné míře dostala i na střední školy, kde byla od roku 1940 povinná i pro 3. a 4. ročník.²⁰ Nejpopulárnější vyučovací pomůckou zůstával stále rozhlas, který pomáhal cvičit žáky nejen v poslechu, ale i ve zpěvu. Velkou novinkou bylo uplatnění filmu ve školách. Vzhledem ke stoupající technické náročnosti ministerstvo organizovalo i pedagogické kurzy, kde se učitelé seznamovali s používáním těchto pomůcek ve výuce.

Přes veškeré potíže, které s sebou válka přinesla, se dá říct, že hudební výchova neztratila na významu, spíše ještě rostla aktivní hudebnost, zpěv písní a také počet hudebních samouků.²¹

¹⁸ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 92-93.

¹⁹ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 97.

²⁰ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 104.

²¹ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 109.

1.6 Poválečný vývoj hudební výchovy

Velké změny, které nastaly po roce 1945, se samozřejmě dotkly i oblasti školství. Nejdříve byly v roce 1946 přijaty přechodné učební osnovy, které se nijak výrazně nelišily od dřívějšího konceptu. Přerod nastal až o dva roky později, kdy byly uzákoněny první osnovy jednotné všeobecné vzdělávací školy.²² Ty nově stanovily konkrétní cíle a úkoly předmětu a především obsah učiva pro jednotlivé ročníky. Poprvé zde byl uveden také konkrétní seznam písní, jak ke zpěvu, tak poslechové, které si mají žáci osvojit. Nové učební osnovy se netýkaly pouze základního školství, ale později byly inovovány i u středních škol. Povinné byly dvě hodiny hudební výchovy v prvním a druhém ročníku, v dalších dvou pak po jedné hodině týdně. Kromě povinné výuky měli žáci možnost navštěvovat i nepovinné předměty jako pěvecký sbor, komorní soubor nebo orchestr.

V oblasti učebních pomůcek byla situace nesnadná. Teprve šest let po válce byly vydány nové učebnice, a to jenom pro třetí, čtvrtý a pátý ročník. Kompletní obnova učebnic trvala více než deset let. Podobný problém nastal i u metodických příruček pro pedagogy.²³

V praktickém nácviku se pozornost opět obrátila k intonačním metodám. Nové metody se částečně opíraly o ty předchozí (Battkeovu a Nápěvkovou), byly však dále rozpracovány současnými hudebními pedagogy Bohuslavem Čenkem a Františkem Lýskem. Nový pohled na intonační výcvik přinesl Ladislav Daniel a jeho tonální písňová metoda. Ta nepracuje s intervaly odděleně, jak tomu bylo doposud, ale opírá se o tonalitu lidových písní.²⁴

V poválečném období také prudce vzrostl počet pěveckých souborů, což bylo dokladem pozitivního vlivu na žáky v oblasti mimoškolní hudební výchovy. Velké oblibě se i nadále těšily výchovné koncerty, které byly pořádány po celé republice a účinkovaly v nich významné orchestry (Moravská filharmonie, Ostravský symfonický orchestr a další).

Absolvování takového koncertu předcházela důkladná příprava v hodinách hudební výchovy. Učitelé žákům představili skladatele, který byl na programu a zároveň provedli i krátký rozbor připravovaných děl. Samotná výchovná představení pak byla rozdělena do několika kategorií, uzpůsobených podle věku posluchačů. Měla většinou 4 části – světelné obrazy s ukázkami hry, představení skladatele a jeho života, samotný poslech a nakonec hudební hry a soutěže na paměť. Projekt výchovných koncertů pomohl mimo jiné

²² JÚVA, *Kapitoly z dějin hudební výchovy*. 1966, str. 80.

²³ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 115.

²⁴ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 116-117.

i k lepšímu vybavení hudebních učeben ve školách. Do většiny z nich byly zakoupeny gramofony a sady desek, což ještě více přispělo k rozvoji poslechu hudby ve výuce.²⁵

Důležitým mezníkem se stal rok 1953. Od této doby hudební výchova zaznamenala prudký pokles a degradaci. Povinnou už byla pouze pro žáky 1. - 7. tříd a to jen jednu hodinu týdně. Začali také chybět aprobovaní pedagogové, protože hudba byla zrušena jako studijní obor i na mnoha vyšších odborných a vysokých školách. To samozřejmě zvedlo vlnu odporu nejen Svazu československých skladatelů, ale i z řad obyčejných učitelů hudby. V této době mělo skoro 70% škol výuku estetické výchovy na velmi nízké úrovni. Obrat k lepšímu nastal až v roce 1960, kdy krajské pedagogické instituty poskytovaly vzdělání učitelům ve dvouletém společném základu, na který pak navazovalo dvouleté studium až tří odborných předmětů. Úroveň výuky hudební výchovy se tak začala pomalu zvedat. Byla zavedena jako nepovinný předmět i do vyšších ročníků.²⁶

Nové učební osnovy z roku 1960 výrazně upravovaly postavení hudební výchovy na školách. Vytýčovaly cíle k rozvoji hudebních schopností žáků, zároveň ale učitele nesvazovaly přesným výběrem učiva ani skladeb. Po obsahové stránce byla však výuka ochuzena a důraz byl kladen jen na pěvecké a poslechové činnosti. Učitelé měli zároveň věnovat pozornost především žákům hudebně nadaným nebo naopak opožděným. Ale jednak nebylo možné věnovat se v početné třídě žákům individuálně a navíc žáci zapadající do průměru nebyli při vyučování nijak zaměstnáni a narušovali tak kázeň.²⁷ Kromě nových učebních osnov se začaly vydávat také nové zpěvníky a učebnice jak pro školy základní tak i mateřské.

Mimo běžných didaktických pomůcek (učebnic, zpěvníků, gramofonových desek aj.) se na konci 60. let objevila i televizní produkce. Od školního roku 1958/1959 začala československá televize vysílat pořady pro mateřské školky, v dalších letech pak i pro vyšší stupně vzdělávání. „*Jeden z poutavých pořadů, který uváděla televize v letech 1966-1968, byl seriál koncertů pro mládež L. Bernsteina s Newyorskou filharmonií.*“²⁸

Nejen žákům, ale i budoucím učitelům se dostávalo kvalitnějšího hudebního vzdělání. Na vysoké úrovni byla například pěvecká pedagogika, ke které bylo vydáváno mnoho odborných publikací. Střední i vysoké hudební školy také začaly vysílat své studenty reprezentovat na různých soutěžích u nás i v cizině.

²⁵ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 121-122.

²⁶ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 123-126.

²⁷ SEDLÁK, *Didaktika hudební výchovy 2, Na druhém stupni základní školy*. 1984, str. 15.

²⁸ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 134.

1.7 Hudební výchova od 70. let 20. století

Na začátku tohoto období se hudební výchova dočkala opět nových osnov. Ty přinášely jak pozitiva, tak negativa. Jedním z těch horších stránek bylo opět omezení výuky jen na 1. – 7. třídu. Na druhou stranu však začal být kladen důraz i na aktivitu žáka v hodinách hudební výchovy. To napomáhalo k všestrannějšímu rozvoji hudebnosti dětí. Výuka nebyla zaměřena už jen na poslech a zpěv, ale rozvíjela se i hra instrumentální (Orffův instrumentár) a nově byla zařazována pohybová a taneční výchova. Učitelé na druhém stupni také začali respektovat individuální hudební vývoj dětí a jeho specifické rysy. Jednalo se především o chlapce ve fázi mutace.²⁹ S tím souvisí obohacení učebních pomůcek. Školy vybavovaly své učebny zpěvníky, gramofonovými deskami, elementárními hudebními nástroji, magnetickými tabulkami apod.

Rozvoj hudebnosti pozitivně ovlivňoval Československý rozhlas a televize. Ideální komplexní estetické působení na žáka pak nabízelo dětské hudební divadlo, na jehož přípravě se mohly děti aktivně podílet. Představení tohoto typu dala šanci nejen zpěvákům, ale i tanečníkům, výtvarníkům nebo recitátorům.

Dalo by se říct, že v tomto období se konečně zúročila mnohaletá snaha Svazu československých skladatelů. V jejich úsilí pak dále pokračovala nově ustavená Československá společnost pro hudební výchovu (1967).³⁰

²⁹ SEDLÁK, *Didaktika hudební výchovy 2, Na druhém stupni základní školy*. 1984, str. 16.

³⁰ GREGOR, SEDLICKÝ, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1990, str. 145.

2 Novodobé osnovy hudební výchovy

Tato kapitola je zaměřena na učební osnovy přibližně posledních dvaceti let. Nejdříve je zde v první podkapitole představen Vzdělávací program Základní škola, který předcházel dnešnímu RVP. Druhou podkapitolou je pak současný koncept Rámcového vzdělávacího programu. Oba programy jsou rozpracovány z hlediska jejich hlavních cílů a zaměřují se na osnovy hudební výchovy na druhém stupni a gymnáziu.

2.1 Hudební výchova dle Vzdělávacího programu Základní škola

Předchůdcem dnešního Rámcového vzdělávacího programu byly učební osnovy koncipované postupně podle tří typů tehdejších vzdělávacích programů. Vzdělávací program obecná škola, národní škola nakonec základní škola.

Vzdělávací program Základní škola byl vydáván v knižní podobě a průběžně vycházely jeho aktualizace. Byl poslední formou učebních osnov před nástupem Rámcového vzdělávacího programu. Položil základy moderního systému vzdělávání a jeho úmyslem bylo především naplňování poznávacích a hodnotových cílů. „*Vzdělávací program chápe obsah základního vzdělání jako prostředek rozvoje osobnosti žáka, jako nástroj jeho orientace v kulturních a civilizačních výtvorech i jako klíč k pochopení společenských a technických přeměn současnosti.*“³¹

Učební plány, které jsou také součástí tohoto vzdělávacího programu, stanovovaly povinný počet hodin všech předmětů v jednotlivých ročnících. Přesné hodinové dotace pro hudební výchovu jsou zde dány pouze u 1. – 3. ročníku, a to po jedné hodině týdně. Ve 4. a 5. ročníku mají společně s výtvarnou výchovou a praktickými činnostmi 4 vyučovací hodiny. Záleží na řediteli školy, jak tuto dotaci mezi tři předměty rozdělí. Pro 6. – 9. ročník je pak stanoveno minimum 4 hodin celkově. Opět záleží jen na řediteli. Navíc na druhém stupni má ředitel k dispozici ještě pro každý ročník 2 disponibilní hodiny, které může přidělit dle uvážení.³²

Samotné učební osnovy hudební výchovy jsou rozděleny na jednotlivé postupné ročníky prvního i druhého stupně. Specifickými cíli osnov hudební výchovy je zde např. zlepšování hudebnosti v oblasti sluchu, zpěvu, vnímání rytmu, rozvoj recepce, reprodukce i produkce, zdokonalování vokálních, instrumentálních i hudebně-pohybových schopností.

³¹ JERÁBEK, *Vzdělávací program Základní škola včetně osnov Ekologického přírodopisu, osnov Volitelných předmětů, Úprav a doplňků, učebních plánů s rozšířeným vyučováním*. 2003, str. 5.

³² JERÁBEK, *Kompletní pedagogická dokumentace vzdělávacího programu Základní škola, čj. 16 847/96-2, včetně všech změn a doplňků*. 2006, str. 22.

Hudebně výchovná činnost je členěna do tří základních fází: období hudebních her (1. - 3. třída), „hudební dílna“ (4. – 6. třída) a období vhledu do hudební kultury (7. – 9. třída).

Poslechové dovednosti jsou systematicky posilovány v každém ročníku, činnosti jsou přitom vybírány s ohledem na věk a vyspělost žáků. Osnovy druhého stupně jsou členěny na 6. ročník a poté na 7. – 9. ročník, což dává učiteli jistou míru volnosti při sestavování plánu učiva. Není tedy striktně dáno jaké dovednosti a vědomosti si má žák v určitém ročníku osvojit. Žáci druhého stupně by každý rok měli pracovat minimálně s 8 poslechovými skladbami.³³

Mimo osnov pro klasické základní školy jsou ve vzdělávacím programu obsaženy i učební osnovy pro rozšířené vyučování hudební výchovy na ZŠ. Po ročnících jsou členěny stejně jako v předchozím případě. Rozšířená výuka je charakterizována dotací tří hodin týdně, která může být navíc obohacena ještě o další dvě hodiny sborového zpěvu jako nepovinný předmět. Takto vedená výuka může být i odrazovým můstkem pro výběr budoucího povolání.

Hudební činnosti jsou zde více rozděleny než v osnovách klasické výuky. Obsahují přímo část „Intonace a sluchová analýza“ a „Poslech a poslechové činnosti“. V šestém ročníku se učení zaměřuje na sluchovou analýzu intervalů (čistý, velký, malý), rozlišení trojzvuku a čtyřzvuku a také harmonické diktáty. V oblasti poslechu hudby se výuka zabývá především autory baroka a klasicismu. Jsou zde uvedeny i příklady možných poslechových skladeb: Braniborské koncerty, Čtvero ročních dob, Hudba k ohňostroji, Koncert pro trubku a orchestr Es dur, Malá noční hudba, Osudová symfonie a další. U 7. – 9. ročníku dávají osnovy značný prostor vyučujícímu. Poslechové činnosti určují pouze rámcově poslech skladeb autorů různých uměleckých epoch v závislosti na probíraných dějinách hudby. Nově je zde zakomponován poslech hudby lidové, seznámení s folklorními prvky a naší i mimoevropskou lidovou kulturou. Ve vyšších ročnících je možný i poslech hudby s rozvolněnou tonalitou, bitonální, atonální apod.³⁴

³³ JEŘÁBEK, *Kompletní pedagogická dokumentace vzdělávacího programu Základní škola*, čj. 16 847/96-2, včetně všech změn a doplňků. 2006, str. 214-221.

³⁴ JEŘÁBEK, *Kompletní pedagogická dokumentace vzdělávacího programu Základní škola*, čj. 16 847/96-2, včetně všech změn a doplňků. 2006, str. 421-430.

2.2 Hudební výchova dle Rámcového vzdělávacího programu

Současné předškolní, základní a střední školství se řídí konceptem Rámcového vzdělávacího programu (dále RVP), ukotveného v zákoně č. 561/2004 Sb. Jedná se o kurikulární dokument na státní úrovni. Platná verze RVP pro základní vzdělávání je aktualizovaná k 1. 9. 2013. Stejně jako předchozí program si i tento vytyčuje své cíle a nově také zavádí pojem klíčová kompetence. Rozumí se tím souhrn schopností, vědomostí, postojů a hodnot, které jsou nezbytné pro osobní rozvoj a začlenění jedince do společnosti. Těchto kompetencí je celkem šest, a to: kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.

„Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.“³⁵

Rámcový vzdělávací program rozděluje jednotlivé předměty do tzv. vzdělávacích oblastí. Těch je celkem devět. Každá oblast pak zahrnuje jeden nebo více příbuzných vzdělávacích oborů.

Rámcový učební plán je zařazen jako sedmá kapitola RVP ZV a jsou v něm obsaženy časové dotace pro vzdělávací oblasti (u hlavních předmětů přímo dotace pro jednotlivé obory). Hudební a výtvarná výchova, jakožto předměty vzdělávací oblasti *Umění a kultura* mají vyčleněno celkem 12 hodin pro první stupeň a 10 hodin pro druhý stupeň. Ředitel školy zde tedy má jistou míru svobody a záleží na jeho rozhodnutí, jak časovou dotaci rozdělí mezi tyto dva předměty. Podobně je koncipována i dotace pro vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět* a *Člověk a příroda*. Tento systém rozvržení hodin opět přispívá k větší autonomii škol v oblasti organizace vzdělávání.³⁶

Hudební výchova je součástí vzdělávací oblasti „Umění a kultura“ společně s výtvarnou výchovou. Cílem toho předmětu je stejně jako v předchozím programu vést žáka k porozumění a aktivnímu vnímání hudby. V rámci základního školství se tyto dovednosti posilují především pomocí produkce, recepce a reflexe. Pro každý stupeň jsou formulovány očekávané výstupy, tzn. to, co by žák měl po absolvování prvního či druhého stupně umět. Po ukončení základní školy by například měl aktivně využívat své hudební schopnosti a dovednosti, rozpoznat tance různých období, vnímat a odlišovat hudebně výrazové prostředky nebo zařadit poslouchanou hudbu do hudebního období. Dále jsou hudební

³⁵ JEŘÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 9.

³⁶ JEŘÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 121.

činnosti opět rozděleny na vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové. „*Obsahem poslechových činností je aktivní percepce znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.*“³⁷ Žák by měl být schopen analyzovat hudební skladbu a její výrazové prostředky, rozlišovat různé hudební styly a žánry a slovně charakterizovat hudební dílo, vytvářet vlastní soudy a názory.³⁸

Obdobné cíle si stanovuje i hudební výchova formulovaná v RVP pro gymnázia, avšak očekávané výstupy pro jednotlivé složky hudebních činností jsou pochopitelně na vyšší úrovni. Rámcový učební plán dává řediteli ještě větší míru svobody v rozdělování jednotlivých hodin. Minimální časová dotace je totiž určena pro všechny čtyři postupné ročníky celkem. Rozvržení do jednotlivých ročníků je tedy plně v rukou ředitele. Pro vzdělávací oblast *Umění a kultura* jsou vyčleněny celkem 4 vyučovací hodiny pro každý obor. Přičemž v 1. a 2. ročníku musí být zastoupeny oba předměty.³⁹

Očekávané výstupy jsou formulovány pro složku „produkce“ a „recepce a reflexe“. Žák by měl plně využívat svůj pěvecký potenciál, používat při hudebních činnostech jednoduché i složitější hudební nástroje (samozřejmě dle možností školy), ztvárňovat pohyb ve spojení s hudbou a také se orientovat v jednoduchém notovém zápise písní a skladeb. Co se recepčních a reflexních dovedností týče, měl by být schopen vydělovat výrazné hudební znaky ze znějící hudby, rozpoznávat hudební výrazové prostředky a formy díla. Měl by umět popsat a rozpoznat základní znaky jednotlivých období v poslechových ukázkách, orientovat se v dějinách hudebního umění. V souvislosti s rozvojem vnímavosti žáka k okolnímu světu a současnému kulturnímu dění by si měl uvědomovat roli hudebního průmyslu v dnešní době a rozpoznat ty znaky umělecké tvorby, které nesou prvky intolerance, rasismu a xenofobie.⁴⁰

Dnešní moderní pojetí výuky podle Rámcového vzdělávacího programu usiluje především o komplexní hudební výchovu, spojenou s ostatními druhy umění. Takto koncipovaná hudební výchova se orientuje především na čtyři oblasti: propojení všech hudebních činností; literární, dramatické i výtvarné paralely směřující k estetickým zážitkům; ujasnění hudby a jednota formy a obsahu.⁴¹

³⁷ JEŘÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 69.

³⁸ JEŘÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 71-72.

³⁹ BALADA, *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. 2007, str. 83.

⁴⁰ BALADA, *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. 2007, str. 50-53.

⁴¹ JEŽIL, *Hudební výchova z pohledu rámcového vzdělávacího programu*, 2007, str. 21.

3 Výuka hudební výchovy v Evropě

Tato kapitola přináší stručný náhled na pojetí výuky hudební výchovy ve vybraných zemích Evropské unie. Současně také přehled požadavků kladených na budoucí učitele hudby.

3.1 Evropský rámec vzdělávání

Vzdělávací politika v zemích Evropské unie nemá jasně daný rámec a normy. Má statut tzv. doplňující politiky, což znamená, že přímo nezasahuje do jednotlivých národních programů vzdělávání, ale projevuje pouze podporu jednotlivých členským státům v různých formách finanční podpory prostřednictvím strukturálních fondů, případně může vydat doporučení ohledně jednotlivých vzdělávacích politik.⁴²

Jedním z cílů Evropské unie je, aby dosažené kvalifikace v jednotlivých zemích byly co nejuniverzálnější a bylo možné je uznávat v ostatních státech. K tomuto účelu byl stvořen *Evropský rámec kvalifikací (EQF)*, podle kterého je možné zařadit konkrétní kvalifikace do jedné z osmi referenčních úrovní. Dalším společným dokumentem je *Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání – ISCED* (International Standard Classification of Education). Ta byla vydána organizací UNESCO již v roce 1976. V roce 1997 pak byly na konferenci v Paříži schváleny aktualizace, které upravují úrovně i obory vzdělávání. Klasifikace ISCED má v současné době 7 úrovní (0 až 6), které pak mohou být ještě dále členěny. Naší úrovní 2. stupně základních škol odpovídá mezinárodní úroveň ISCED 2 (Nižší sekundární vzdělávání), gymnáziím potom ISCED 3 (Vyšší sekundární vzdělávání).⁴³

3.2 Hudební výchova na Slovensku

Nejvyšším kurikulárním dokumentem slovenské vzdělávací politiky je v současnosti *Štátny vzdelávací program (ŠVP)*, který vešel v platnost v roce 2008. Zahrnuje rámcový model absolventa, rámcové učební plány jednotlivých stupňů a jejich příslušné učební osnovy. Vymezuje také všeobecné cíle škol a kompetence. Jemu podřízené jsou *Školské vzdelávacie programy (ŠkVP)*, které plní stejnou funkci jako Školní vzdělávací programy v České Republice.⁴⁴

⁴² Český statistický úřad [online]. 31. 3. 2008 [cit. 2014-03-17].

⁴³ Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2011-2014 [cit. 2014-03-17].

⁴⁴ Štátny pedagogický ústav [online]. 2011-2014 [cit. 2014-03-17].

Druhý stupeň základní školy, tedy dle evropské normy vyšší sekundární vzdělávání je na Slovensku již od 5. třídy – tedy 5. – 9. ročník. Hudební výchova má v rámcovém učebním plánu vyčleněny 3 vyučovací hodiny.

*„Hlavným zámerom hudobnej výchovy je optimálne formovanie osobnosti a efektívne rozvíjanie hudobnosti žiaka tak, aby si aj prostredníctvom komunikácie s hudbou vytvoril svoj progresívny a kreatívny spôsob bytia pre život v 21. storočí.“*⁴⁵ Program pro hudební výchovu obsahuje charakteristiku předmětu, vzdělávací cíle a rozvíjené kompetence. Dále je rozčleněn na dílčí činnosti podobně jako u nás – vokální, instrumentální, hudebně-pohybové, percepční a navíc ještě hudebně-dramatické. Oproti českému Rámcovému vzdělávacímu programu jsou zde podrobněji popsány i jednotlivé tematické celky. Za každým jsou očekávané výstupy označené jako *Štandard (čiastkový)*.

Percepční činnosti jsou koncipovány jako aktivní vnímání prožívání hudby. Žák by měl být schopen jednoduché analýzy skladby na základě hlavních hudebně-výrazových prostředků, měl by poslechově rozeznat jednotlivé hudební žánry a dokáže vyjádřit svůj názor, zhodnotit a případně porovnat poslouchané ukázky. Dále dokáže rozpoznat díla významných hudebních skladatelů různých období.⁴⁶

3.3 Hudební výchova ve vybraných zemích EU

V této podkapitole se zaměříme na několik vybraných členských států Evropské unie a jejich pojetí výuky hudební výchovy na základních školách. Konkrétně se jedná o: Maďarsko, Chorvatsko, Estonsko, Švédsko, Dánsko, Nizozemí a Velkou Británii.

Všechny zmíněné země vyžadují u pedagogů hudební výchovy vysokoškolské vzdělání (v případě Nizozemí se přijímá i konzervatoř). Studium se zaměřuje většinou čistě na zvolený obor a jeho didaktiku, v Maďarsku a Dánsku se však budoucí učitelé vzdělávají i v oblasti metodiky ostatních předmětů. Co se týče budoucích pedagogů v Dánsku, usiluje se o změnu čistě instrumentálního výcviku na aktivní práci s hudbou. Specifičtější systém vysokoškolského pedagogického vzdělání v oboru hudební výchova má Velká Británie. Zde je koncipováno pouze jako postgraduální jednoleté po bakalářském studiu. Výuka probíhá 34 týdnů, z nichž 24 je realizováno jako praxe. Jsou zde ale snahy o prodloužení tohoto studia a kladení většího důrazu na získání praktických dovedností v oblasti instrumentální i metodické.

⁴⁵ HATRÍK a kol. *Štátny vzdelávací program: Hudobná výchova*, 2010, str. 2.

⁴⁶ HATRÍK a kol. *Štátny vzdelávací program: Hudobná výchova*, 2010, str. 3-9.

Co se týče hodinových dotací předmětu, jsou rámcové učební plány také velmi různé. Zatímco ve Švédsku je výuka hudební výchovy povinná na prvním i druhém stupni a jako volitelný předmět se objevuje až na středních školách, ve Velké Británii je na volitelná již na druhém stupni. V Maďarsku je zatím zavedena po jedné hodině týdně, ale stát se snaží stejně jako na Slovensku o zkrácení dotace.

Po obsahové stránce jsou osnovy shodné v zařazení vokálních a instrumentálních činností. Zatímco ve většině zemí jsou ve zpěvu zařazovány písně národní, lidové i umělé, v Maďarsku se klade důraz především na ty národní, které vzbuzují v žácích vlastenectví. Zároveň se zde na druhém stupni vyučuje hra na flétnu. Velká Británie se opět trochu vymyká a zařazuje do vokálních činností především skladby popové, dále rap, gospel nebo muzikál. Obrací tedy žáky spíše směrem k nonartificiální hudbě. Asi nejvolnější pojetí osnov hudební výchovy má Chorvatsko, kde je pro učitele povinné pouze vedení k hudbě a poslechu. Celkový obsah hodiny je tedy skoro celý jen v režii pedagoga a ten má možnost utvářet si ji podle svých představ. Jedinou ze jmenovaných zemí, kde se vůbec nezařazuje složka pohybová je Estonsko, kde vysoké počty žáků ve třídě neumožňují individuální pohybovou činnost.⁴⁷

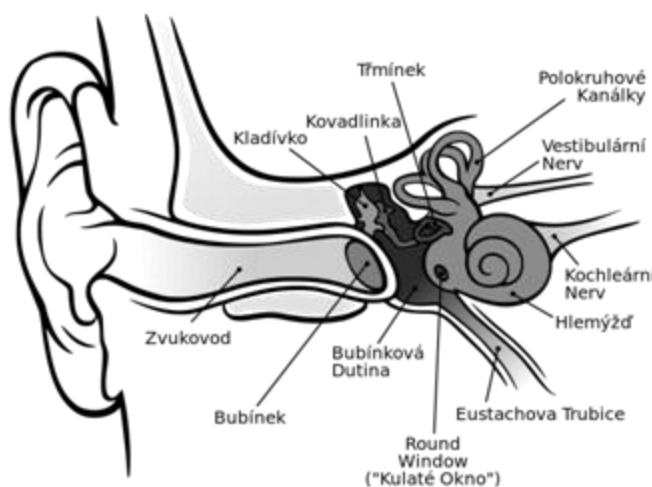
⁴⁷ PROCHÁZKOVÁ, *Průzkum současného stavu hudební výchovy v některých zemích Evropy*, 2009, str. 41-44.

4 Poslech hudby

V této kapitole se budeme věnovat samotnému biologickému základu vnímání zvuku, respektive hudby a dále rozpracujeme poslechovou činnost jako jednu ze základních složek výuky hudební výchovy.

4.1 Biologická podstata vnímání zvuku

Sluch, jakožto jeden z pěti základních smyslů, je zprostředkováván prostřednictvím sluchového ústrojí. To se člení anatomicky na tři části – zevní, střední a vnitřní ucho. Zevní ucho je tvořeno boltcem, zevním zvukovodem a bubínkem (*membrana tympani*), což je pružná blána, kterou rozkmitávají přicházející zvukové vlny. Střední ucho je dutina, uložená ve spánkové kosti, která je vystlána tenkou sliznicí. Zde se nacházejí tři nejmenší kůstky v těle – kladívko (*maleus*), kovádlínka (*incus*) a třmínek (*stapes*). Kladívko je přirostlé k bubínku a tudíž tvoří další článek přenosu zvukové vlny. Dále následuje kloubní spojení s kovádlínkou a ta se pojí se třmínkem, který je zasazený do oválného okénka kosti skalní. Poslední částí je vnitřní ucho, uložené v dutinách kosti skalní, které jsou vyplněny takzvanou perilymfou. Skládá se ze tří polokruhovitých kanálků, předsíně a hlemýždě. Hlemýžď (*cochlea*) je vazivová trubička, tvořící 2,5 závitů a obsahuje vlastní sluchové ústrojí – Cortiho orgán. Jeho spodní stěna je tvořena vlákny, která jsou zčásti tvořeny tzv. osinkovými buňkami. K nimž se přímo větví zvukový nerv. Vnímání zvuku pak probíhá následovně: Zvukové vlny zachycené bubínkem se přenesou přes sluchové kůstky až na perilymfu oválného okénka. Její chvění pak působí na osinkové buňky, které se tímto vzruchem podráždí.⁴⁸

Obrázek č. 1

(dostupný na: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anatomy_of_the_Human_Ear_cs.svg)

⁴⁸ JELÍNEK, ZICHÁČEK. *Biologie pro gymnázia: (teoretická a praktická část)*, 2004, str. 288-289.

4.2 Sluchové vnímání

Vnímání zvuku nebo hudby je jedním ze základních aspektů běžného života člověka. Rozlišujeme přitom aktivní a pasivní formu vnímání. Většina lidí přijímá denně zvuk pasivní formou – jedná se o *slyšení*. Jde o bezděčnou formu sluchového vnímání. Oproti tomu poslech neboli *poslouchání* už je cíleným identifikačním procesem. Syrový potom ve své knize Hudební zvuk uvádí 3 stupně pozornosti, a to: poslouchání na pozadí (jedná se právě o ten bezděčný proces), sluchová pohotovost (naladění se na vnímaný zvuk) a sluchové pátrání (analýza).⁴⁹

Z psychologického hlediska můžeme poslech vnímat jako proces odrazu objektivních fyzikálních vlastností v našem vědomí. Jako ryze psychologické a estetické vnímání pak můžeme označovat *naslouchání*. Poslech hudby je potom cílenou sluchovou aktivitou, v rámci které zaujímáme k danému dílu (nebo zvuku) určitý kritický postoj. V souvislosti s tím sledujeme různé parametry. Mohou být např.: zvukové, akustické (podmínky příjmu a reprodukce), umělecké (styl, úroveň hudební interpretace) nebo třeba technické (signál, šum).⁵⁰

4.3 Poslech hudby ve škole

Hudební apercce, tedy cílený a tvořivý proces vnímání hudby není jako součást vyučovacích osnov zaveden dlouho. Základy této činnosti mohly být položeny až ve 20. století, kdy došlo k rychlému rozvoji sdělovací techniky. Součástí výuky ale i nadále zůstával poslech živé hudby ve formě již výše zmíněných výchovných koncertů. S pokračujícím rozmachem a vývojem techniky se však současná hudební výchova omezuje ve většině případů jen na hudbu reprodukovanou prostřednictvím přístrojů sdělovací techniky. Žáci tak mají možnost přijít do kontaktu s živou hudbou jen velice zřídka. Alespoň částečně jim tuto zkušenost může nahradit instrumentálně nadaný pedagog přímo v hodinách. Nejčastějšími nástroji, které učitelé v současnosti používají, jsou klavír, keyboard nebo kytara. Samozřejmě je dobré, pokud učitel ovládá hru i na nějaký další nástroj a může tak žákům rozšířit obzory.

Současné osnovy hudební výchovy rozdělují výuku na čtyři základní složky. Jsou to činnosti pěvecké, instrumentální, pohybové a poslechové. Každá s těchto aktivit tvoří

⁴⁹ SYROVÝ. *Hudební zvuk: příspěvek k teorii zvukové tvorby*, 2009, str. 37.

⁵⁰ SYROVÝ. *Hudební zvuk: příspěvek k teorii zvukové tvorby*, 2009, str. 38-39.

důležitou součástí hodiny. My se zaměříme na činnosti poslechové, které jsou zařazovány jak do jednotlivých tematických celků, tak i do vyučovacích jednotek.

Poslech je základní formou kontaktu žáka s hudbou. K tomu, aby mohl plnohodnotně hudbu vnímat, jsou důležité předchozí zkušenosti a příprava. Žák by měl být na dostatečné kognitivní úrovni, měl by se orientovat v hudebně výrazových prostředcích, hudebních formách a také v základních pojmech. Tyto dovednosti je dobré rozvíjet už u žáků na prvním stupni, a to především tvořivou činností. Rozvojem percepce (smyslový vjem), hudební představivosti, hudební paměti a dále i osvojením hudebního repertoáru (život a dílo důležitých skladatelů).⁵¹

U žáků na vyšším stupni je už systematicky rozvíjena i hudební recepce. Ta je ale ovlivňována mnoha činiteli. Jedná se například o sociologické aspekty, které souvisí například s poslechovými návyky určité generace. Uplatňují se zde konkrétní modely očekávání, které žák získává opakovaným poslechem skladeb určitého typu. Dalším faktorem může být předchozí získaná zkušenost nebo i úroveň dosaženého vzdělání. Společným cílem pedagogů je, aby žák získal schopnost samostatně vyslouchat ze skladby důležité informace, učitelův výklad zde pak slouží pouze jako doplňující. Žáci mohou ze začátku sledovat pouze dílčí prvky a postupně je naučíme jak ve skladbě nacházet i složitější struktury.⁵²

Při výběru poslechových skladeb je dobré dbát na určitá specifika. Jedná se o tři základní hlediska. Prvním je umělecká stránka skladby. Je třeba předkládat žákům umělecky hodnotná díla, která podnítlí jejich kognitivní i estetické cítění. Z hlediska didaktického si musíme vytyčit cíl, tzn., čemu chceme žáka naučit. V neposlední řadě volíme poslechové skladby přiměřeně k věku žáků, úměrně ke schopnosti koncentrace pozornosti volíme délku jednotlivých ukázek.

Samotnou poslechovou činnost můžeme rozdělit na dvě základní kategorie. Na poslech intuitivní a intelektuální. V prvním případě nám jde o spontánní reakci žáků, kteří nebyli předem nijak připravováni ani seznámeni s dílem. Nejčastěji se u této techniky využívá metody tzv. *intuitivní deskripce*, kdy žáci dostanou za úkol poslouchané dílo nějak výtvarně ztvárnit (nakreslit). Mají při tom absolutně volný výběr, mohou malovat postavy, objekty nebo klidně například abstraktní ztvárnění nálady skladby nebo pocitu, jaký v nich dílo zanechalo. Intelektuální metoda poslechu už je založena na rozumovém zkoumání dané

⁵¹ LA SEVIČOVÁ. *Didaktika hudební výchovy*, 1996, str. 144-145.

⁵² MAZUREK, ZEDNÍČKOVÁ. *Poslech hudby: distanční text*, 2004, str. 15-20.

skladby. Tento typ poslechu hudby se hojně využívá právě na druhém stupni základních škol. Přičemž jeho aplikování do výuky má svá specifika a doporučený postup.⁵³

První fází je takzvaná motivační příprava, kdy se učitel snaží koncentrovat žakovu pozornost a vzbudit zájem o poslech díla. Je možné zadat nějaký snadno splnitelný úkol (např.: zjistit nástrojové obsazení, sledovat kolikrát se ozve výrazný motiv, apod.). U starších dětí je možné nechat je sledovat partituru. Po úvodní motivaci následuje první poslech. Vzhledem k tomu, že žáci skladbu slyší poprvé, měl by pro ně představovat především estetický zážitek a není proto vhodné, aby do poslechu vstupoval učitel svými komentáři. Dalším krokem je samotná analýza skladby, která nejčastěji probíhá formou rozhovoru, při kterém učitel klade předem připravené otázky. Po stručném rozboru díla následuje syntéza, kdy může učitel obohatit výklad o další detaily, a poté opakovaný poslech skladby – teď už i se slovním komentářem. Na závěr této poslechové činnosti je zapotřebí provést i estetické zhodnocení (zeptat se žáků na jejich subjektivní pocit, názor nebo připomínky k poslouchané skladbě), případně vytvořit stručný zápis na tabuli. Aby poslech zůstal u žáků trvale zachován, je třeba po nějaké době provést návraty k jednotlivým skladbám. Kratší díla je vhodné pustit celá, u delších můžeme přehrát jen části nebo výrazné či důležité pasáže. Celková doba opakovaného poslechu by měla být v rozmezí 10 – 15 minut.⁵⁴

⁵³ LA SEVIČOVÁ. *Didaktika hudební výchovy*, 1996, str. 146-147.

⁵⁴ LA SEVIČOVÁ. *Didaktika hudební výchovy*, 1996, str. 147-149.

5 Dostupná literatura k poslechovým činnostem

V této kapitole se zaměříme na momentálně dostupnou literaturu, materiály i internetové zdroje, které můžeme využívat ve školní praxi k poslechovým činnostem.

5.1 Školní učebnice

Současné základní školy a nižší stupně gymnázií mají několik možností při výběru učebnic hudební výchovy. V dnešní době asi nejvíce používané jsou učebnice pedagogického nakladatelství SPN. Jedná se o komplet pro 6. – 9. ročník ZŠ autora Alexandrose Charalambidise. 2. vydání vyšlo v Praze roku 2005. Součástí jsou i CD, pro každý ročník a učebnici jedno, s poslechovými ukázkami. Dále mají učitelé možnost pořídit si i metodické příručky. Stejně nakladatelství vydalo v roce 2003 i první učebnice pro gymnázia v České republice, opět s CD a příručkami pro učitele. Řada pro ZŠ je zpracovaná podle vzdělávacího programu Základní škola. Knihy obsahují mimo teoretického učiva také písničky a notový materiál. Látka je zde podávána přehledně a jednoduše, snad jen uspořádání není zcela praktické a vyhovující současným tematickým plánům většiny ŠVP.

- CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 6. - 9. ročník základní školy*. 2. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2005.
- CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ a HURNÍK. *Hudební výchova pro gymnázia I a II*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003.

Pro výuku hudební výchovy jsou na trhu dostupné i starší učebnice nakladatelství JINAN, autorů Jindřicha Brabce, Jiřího Koláře a Ivany Štíbrové. Tyto učebnice jsou spíše jakýmsi pracovními sešity do výuky, obsahují různé doplňovačky, úkoly a aktivity.

V současnosti nejnovější učebnice hudební výchovy, které jsou k dostání, vydává postupně nakladatelství FRAUS. V roce 2013 vydalo *Hudební výchovu pro 6. – 7. ročník*. Autory jsou Jakub Šedivý a Lucie Rohlíková. Tato učebnice už obsahově vychází z konceptu RVP, vzdělávací oblasti Umění a kultura. Důraz je kladen na rozvoj žákovských kompetencí a také všechny aspekty činností vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových i poslechových. Kniha má moderní, velmi barevnou podobu, která je pro žáky určitě lákavá. U jednotlivých témat jsou i návrhy činností nebo odkazy na mezipředmětové vztahy. Tak jako výše zmíněné publikace je i tato k dostání v kompletním setu, který odpovídá dnešní moderní audiovizuální technice. Spolu s učebnicí je tedy možné zakoupit interaktivní formu učebnice ve formátu *Flexibooks*, zpěvník s instrumentálními doprovody, audionahrávky ke zpěvníku

a metodickou příručku. Poslechové skladby jsou v současnosti volně ke stažení na stránkách nakladatelství Fraus (www.fraus.cz). Na podzim také nakladatelství plánuje vydat karaoke ke zpěvníku. Vydání druhého dílu učebnice – *Hudební výchova pro 8. – 9. ročník* se připravuje v roce 2016.⁵⁵

- ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: pro 6. a 7. ročník ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-901-8.

5.2 Další materiály

Mimo klasických učebnic hudební výchovy jsou na trhu i další publikace, které umožňují pedagogům obohatit výuku aktivními činnostmi nejen poslechovými.

Hudební pedagogice se věnoval například Ilja Hurník. Byl hudebním skladatelem, spisovatelem, klavíristou a také pedagogem. K rozvoji poslechových činností významně přispěl svým *Umění poslouchat hudbu*, což je původně osmidílná sada gramofonových desek, která vyšla v edici Supraphon již v roce 1972 a později byla převedena do moderních formátů (audio a CD). V současné době je celý komplet k dostání na šesti CD, nabízí je přímo Supraphon ve svém e-shopu (www.supraphononline.cz).

Ve šlépějích Ilji Hurníka jde teď i jeho syn Lukáš Hurník. V současné době zastává funkci šéfredaktora Českého rozhlasu 3 – Vltava. Společně s Marií Liškovou se podílel na tvorbě učebnic hudební výchovy pro 1. stupeň (SPN, 1998) a důležitou publikací je pak *Tajemství hudby odtaženo* s podtitulem *Hudební nauka s nadhledem*. Nepříliš obsáhlá knížka malého formátu, která je přehledně členěná na 5 kapitol. První kapitola se věnuje dějinám hudby, nastiňuje je jen rámcově a jednoduše, za většími úseky vždy následuje odkaz na číslo poslechové skladby, kterou najdeme na přiloženém kompaktním disku. Ten obsahuje celkem 25 chronologicky uspořádaných skladeb napříč všemi obdobími. Velmi dobře je zpracovaná třetí kapitola s příznačným názvem „anatomický atlas hudby“, která se zabývá základními hudebními pojmy a také formami. Text je občas prokládán i notovými úryvky pro lepší názornost.⁵⁶

- HURNÍK, Lukáš. *Tajemství hudby odtaženo: hudební nauka s nadhledem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, 133 s. ISBN 80-716-9278-6.

⁵⁵ *Učebnice Fraus* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21].

⁵⁶ HURNÍK. *Tajemství hudby odtaženo: hudební nauka s nadhledem*, 2000.

Posledním autorem, kterého zmíníme je Jaroslav Herden. Hudební pedagog a skladatel zemřel poměrně nedávno (1. 2. 2010). Jako pedagog působil na Univerzitě Karlově v Praze, později se stal i vedoucím katedry hudební výchovy, byl členem vědeckých rad pedagogické fakulty. „*Jako vysokoškolský pedagog se specializoval na problematiku dětského vnímání hudby, hudby pro děti, sémantické analýzy hudby a praktické harmonie u klavíru.*“⁵⁷ Krom výuky spolupracoval Herden i s rozhlasem – vytvořil asi 300 hudebních pořadů pro děti, dále připravoval metodické listy pro výchovné koncerty, byl členem redakce časopisu *Hudební výchova* apod. Podílel se také na různých seminářích a školicích aktivitách dalšího vzdělávání učitelů. Stal se jednou z nejvýznamnějších osobností české hudební pedagogiky. Zajímal se o zařazení praktických činností do hodin hudební výchovy, především o poslech jako specifickou hudební aktivitu. Jakožto hudební skladatel využíval různé elektronické klávesové nástroje, upravoval hudbu zejména pro děti a mládež a pro školní soubory. Z jeho děl je pro rozvoj poslechové činnosti významná publikace *My pozor dáme a posloucháme* (určená pro 1. stupeň ZŠ) a její pokračování *My pozor dáme a nejen posloucháme* (pro 2. stupeň). Tyto dvě knihy jsou výbornou pomůckou pro učitele. Obsahují spoustu námětů, cvičení a praktických činností do výuky hudební výchovy zaměřené především na poslech. Ke knihám jsou i CD nosiče s nahrávkami poslechových skladeb.⁵⁸ Můžeme ji tedy považovat za poněkud „*netradiční učebnici o poslechu hudby, moderně obsahově a metodicky řešenou, preferující integrativní přístup k vnímání hudby s akcentem na rozvoj emocionality a hudebního myšlení žáků.*“⁵⁹

- HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 1. stupně základní školy*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1994. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-858-2756-5.
- HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1997, 210 s. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-718-3087-9.

Další materiály a inspiraci k hudebním činnostem můžeme najít i v některých periodikách. Například časopis *Hudební výchova* obsahuje mimo zajímavých článků z hudební teorie i praxe také notový materiál a náměty do výuky. Je možné zde nalézt inspiraci k obohacení hodin hudební výchovy. Časopis vychází čtvrtletně, roční předplatné vyjde na necelých 300 korun.

⁵⁷ Český hudební slovník osob a institucí [online]. 2009 [cit. 2014-03-23].

⁵⁸ Český hudební slovník osob a institucí [online]. 2009 [cit. 2014-03-23].

⁵⁹ JENČKOVÁ. *Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena*, 2010, str. 37-39.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Poslech v hudební výchově

Tato kapitola obsahuje teoretická východiska poslechové činnosti ve výuce hudební výchovy a rozvoj klíčových kompetencí.

6.1 Cíle předmětu hudební výchova

Hudební výchova, jakožto jeden z oborů vzdělávací oblasti *Umění a kultura* si klade za cíl především rozvoj klíčových kompetencí žáka. Ve vzdělávacím procesu se snažíme vést žáka k pochopení umění jako způsobu poznání a prostředku komunikace, k učení opírající se o subjektivní vnímání a cítění, k pochopení uměleckých hodnot v širších souvislostech s důrazem na různé sociokulturní rozdíly a také k chápání tvorby jako způsobu vyjadřování a poznávání sebe sama.⁶⁰

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání definuje základní obsah získaných vědomostí v rámci poslechových činností na 2. stupni takto:

- „orientace v hudebním prostoru a analýza hudební skladby – postihování hudebně výrazových prostředků, významné sémantické prvky užití ve skladbě (zvukomalba, dušomalba, pohyb melodie, pravidelnost a nepravidelnost hudební formy) a jejich význam pro pochopení hudebního díla
- hudební dílo a její autor – hudební skladba v kontextu s jinými hudebními i nehudbními díly, dobou vzniku, životem autora, vlastními zkušenostmi (inspirace, epigonství, kýč, módnost a modernost, stylová provázanost)
- hudební styly a žánry – chápání jejich funkcí vzhledem k životu jedince i společnosti, kulturním tradicím a zvykům
- interpretace znějící hudby – slovní charakterizování hudebního díla (slohové a stylové zařazení apod.), vytváření vlastní soudů a preferencí“⁶¹

Slovenský Štátny vzdelávací program je v oblasti vymezení cílů předmětu více konkrétnější a propracovanější. Cíle zde rozděluje na tři základní složky. Můžeme jmenovat například z oblasti cílů kognitivních: získané vědomostí a dovedností je žák schopen uplatňovat při aktivním vnímání nebo elementární tvorbě uměleckých děl, prostřednictvím hudebních činností je schopen vyjadřovat svoje emoce a postoje, v kontextu s hudbou dokáže

⁶⁰ JEŘÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 69.

⁶¹ JEŘÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 72.

analyzovat i syntetizovat poznatky z jiných předmětů. Z afektivních cílů: prostřednictvím pochopení hudebního díla žák posiluje svou empatii a socializaci, na základě vnímání skladeb dokáže slovně, výtvarně nebo pohybově vyjádřit své prožitky, bez předsudků přistupuje k uměleckým hodnotám jiných kultur a je schopen spolupracovat při kolektivních hudebních nebo dramatických činnostech. V rámci naplňování psychomotorických cílů je žák schopen správně realizovat hudební projev, dovednosti získané intonační a sluchovou výchovou dokáže využít při hudebních činnostech a umí vyjádřit své myšlenky, pocity a postoje v souvislosti s hudebním prožitkem.⁶²

6.2 Rozvoj klíčových kompetencí

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.“⁶³ Samotný základ kompetencí se formuje již v předškolním vzdělávání a dále se rozvíjí na všech stupních studia. V dospělosti potom v jisté míře pokračuje jako proces celoživotního učení. Jednotlivé kompetence nejsou samostatnými složkami, ale v průběhu výchovně-vzdělávacího procesu se neustále prolínají. K jejich optimálnímu rozvoji je přizpůsoben nejen vzdělávací obsah, ale i veškeré další školní činnosti. V rámci RVP je učivo chápáno jako prostředek k dosahování očekávaných výstupů, jejichž naplňování pak vede k rozvoji klíčových kompetencí. Jak bylo již zmíněno v předchozích kapitolách, máme šest základních kategorií: *kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.*

Při výuce hudební výchovy mohou být v souvislosti s nejrůznějšími činnostmi postupně rozvíjeny všechny klíčové kompetence. Pokud se zaměříme na činnost poslechovou, jako na jednu ze základních hudebních aktivit, ta přispívá nejvíce k rozvoji kompetencí k učení, komunikativních, sociálních a personálních a občanských.

⁶² HATRÍK a kol. *Štátny vzdelávací program: Hudobná výchova*, 2010, str. 3.

⁶³ JERÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 11.

Kompetence k učení

- Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.

Kompetence komunikativní

- Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.
- Žák rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.

Kompetence sociální a personální

- Přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.

Kompetence občanské

- Respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům a smysl pro kulturu a tvořivost.⁶⁴

⁶⁴ JEŘÁBEK, TUPÝ, *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013*. 2013, str. 11-13.

7 Pracovní listy k poslechovým činnostem

Tato kapitola obsahuje návrhy pracovních listů zaměřených na poslechové činnosti, ke každému listu pak metodické pokyny pro učitele a odkazy na audio ukázky přiložené na kompaktním disku.

Při tvorbě jednotlivých úkolů a cvičení v pracovních listech jsem se inspirovala několika publikacemi. Jednou z nich byl již dříve zmíněný Jaroslav Herden a jeho *My pozor dáme a nejen posloucháme*, další z nich je pak knížka Lukáše Hurníka *Tajemství hudby odtaženo*, která nabízí plno námětů k obohacení výuky. Několik zajímavých nápadů jsem převzala i z knihy Zdeňka Šimanovského *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. Velké množství materiálů jsem také našla na metodickém portálu *rvp.cz*, kde jsou k dispozici nápady z praxe, které sem vkládají přímo učitelé.

Listy jsou rozděleny na dvě základní kategorie – určené pro 2. stupeň základních škol (pracovní listy č. 1 – 5) a pro střední školy, respektive gymnázia (pracovní listy č. 6 – 10). Pro každý stupeň tedy celkově pět. Čtyři listy se zaměřují na dějiny hudby, poslední list určený pro 2. stupeň je souhrnným opakováním hudebních nástrojů, list č. 10, určený pro gymnázia se pak zaměřuje na hudební výrazové prostředky. Jednotlivé úkoly jsou koncipovány co nejsrozumitelnější formou a jejich cílem je snaha o rozvoj vlastní kreativity a představivosti žáka. Ke každému pracovnímu listu náleží metodický pokyn pro učitele s vytyčenými cíly dané hodiny, přibližným časovým rozvržením a s jednoduchými instrukcemi na práci v hodině.

K diplomové práci je přiloženo CD s audio ukázkami (ve formátu *mp3*), video ukázkami (ve formátu *mp4*), pracovními listy (v jednom dokumentu pro usnadnění tisku) a šablonami pro praktické činnosti. Jednotlivá čísla ukázek jsou vždy uvedena v metodickém listu pro učitele, pro snadnější orientaci. Seznam všech použitých ukázek je pak uveden i v použitých zdrojích.

7.1 Pracovní list č. 1

Téma: Chorál

Časová náročnost: 25 minut

Pomůcky: CD přehrávač, klavír, zpěvník *Já & písnička 4*

Cíle:

- Žák určí základní znaky poslouchané skladby.
- Žák vybere z textu neznámá slova a objasní jejich význam.
- Žák analyzuje slyšený úryvek a přiřadí k němu odpovídající text.
- Žák je ochoten diskutovat s ostatními spolužáky a vyjádřit svůj názor na vybranou skladbu.

Metodické pokyny:

Tento pracovní list je zaměřen na gregoriánský chorál, konkrétně na poslech a rozbor díla Hospodine, pomiluj ny. Úvodem je vhodné zopakovat teorii, týkající se tohoto období.

Otázky: Co je to chorál?

Kdy bylo období jeho největšího rozkvětu?

Podle koho je pojmenován gregoriánský chorál?

Jaké znáte nejstarší dochované chorály?

Úkol č. 1 (5 minut)

Poslechová ukázka – Hospodine, pomiluj ny (*přiložené CD, track č. 1*)⁶⁵

Žáci podle poslechu zakroužkují vždy správnou odpověď z dvojice nabízených pojmů. (*1. sbor, 2. jednohlas, 3. a capella, 4. staroslověnština*). Po prvním poslechu zkontrolujeme správné odpovědi.

Úkol č. 2 (10 minut)

Rozbor textu

Žáci si pozorně přečtou text chorálu a podtrhnou slova, kterým nerozumí. Poté je v rámci společné diskuze vysvětlíme.

⁶⁵ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=Esf-9zK1yI4 [cit. 2014-03-28]

Hospodine, pomiluj ny!

Jezukriste, pomiluj ny!

Ty, spase všeho mira,

spasiž ny i uslyšiž,

Hospodine, hlasy naše!

Daj nám všem, Hospodine,

žizn a mír v zemi!

Krleš! Krleš! Krleš!

pomiluj ny = smiluj se nad námi

spase = spasiteli

mira = světa

spasiž ny i uslyšiž = spas nás a vyslyš

žizn = dostatek

Krleš = Kyrie eleison (Pane, smiluj se)

Úkol č. 3 (10 minut)

Opakovaný poslech.

Projdeme se žáky přiložený notový zápis. Určíme délku not a jejich názvy, objasníme pojem legato. Vysvětlíme, proč není na začátku určen takt (v 10. století neměl notový zápis jasně dané metrum, délka not byla pouze přibližná, chorál se předával ústním podáním).

Žáci si poslechnou skladbu ještě jednou a pozorují přitom notový zápis, podle něj a sluchu poté doplní pod notovou osnovu příslušnou část textu z předchozího úkolu. Společně zkontrolujeme, případně můžeme přehrát na klavír.⁶⁶

Na závěr pustíme naposledy nahrávku v rámci lepšího upevnění probírané látky.

⁶⁶ KOZÁKOVÁ a kol. *Já & písnička 4*. 2008, str. 220.

PRACOVNÍ LIST č. 1

CHORÁL

- původně liturgický zpěv římskokatolické církve, jednohlasý
- často na latinský text
- u nás *gregoriánský chorál* (podle papeže Řehoře Velikého)
- nejstarší *Hospodine, pomiluj ny*, dále Sv. Václave, *Ktož sú boží bojovníci*

1. Poslechni si následující ukázkou a zakroužkuj správnou odpověď.
(*Hospodine, pomiluj ny* – 10. stol.)

1.	SBOR	SÓLO
2.	JEDNOHLAS	VÍCEHLAS
3.	DOPROVOD	A CAPELLA
4.	LATINA	STAROSLOVĚŇŠTINA

2. Přečti si pozorně text písně, podtrhni si neznámá slova a pak se pokuste je společně přeložit.

Hospodine, pomiluj ny!

Jezukriste, pomiluj ny!

Ty, spase všeho mira,

spasiž ny i uslyšiž,

Hospodine, hlasy naše!

Daj nám všem, Hospodine,

žizn a mír v zemi!

Krleš! Krleš! Krleš!

3. Ještě jednou si poslechni ukázkou a zkus podle not přiřadit odpovídající text.

7.2 Pracovní list č. 2

Téma: Baroko

Časová náročnost: 30 minut

Pomůcky: CD přehrávač

Cíle:

- Žák rozliší hudebně výrazové prostředky v dané poslechové ukázce.
- Žák se orientuje v základním hudebním názvosloví.
- Žák analyzuje slyšený úryvek z hlediska tempa a dynamiky.
- Žák specifikuje jednotlivé hudební nástroje v ukázce.
- Žák uvede příklady děl J. S. Bacha.
- Žák je schopen obhájit své názory na danou skladbu a je ochoten diskutovat s ostatními spolužáky.

Metodické pokyny:

Tento pracovní list se zaměřuje na hudební období baroka. V úvodu jsou uvedeny základní informace, nově používané hudební formy a nejvýznamnější autoři. Na začátek je dobré se žáky zopakovat teoretická fakta o baroku.

Otázky: Kdy přibližně probíhalo barokní období?

Jakými znaky by se dalo charakterizovat?

Kterí hudební skladatelé žili v tomto období?

Která významná hudební forma vznikla na přelomu 16. a 17. století?

V rámci opakování je dobré stručně shrnout i vznik opery v Itálii a Florentskou camerátu.

Úkol č. 1 (10 min)

Poslechová ukázka

J. S. Bach - Braniborský koncert č. 2, 3. věta (*přiložené CD, track č. 2*)⁶⁷

Žáci si poslechnou ukázku a zakroužkují nejvíce charakteristické dynamické a tempové označení pro danou skladbu. Po poslechu společně zkontrolujeme, případně objasníme správnost řešení. (*mf, allegro*)

Pozn.: Před samotným poslechem je vhodné stručně zopakovat význam jednotlivých značek a názvosloví.

⁶⁷ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=MDZCSGxXusY [cit. 2014-03-29]

Úkol č. 2 (15 min)

Určení nástrojového obsazení

Provedeme druhý poslech, žáci se nyní soustředí na hudební nástroje, které v ukázce zazní.

Jaké hudební nástroje jste ve skladbě poznali?

(trubka, hoboj, housle, flétna, smyčce a continuo – cembalo)

Poté pustíme znovu jen úvodní část (zhruba do času 0:45) a soustředíme studenty na úkol č. 2.

Podle nástupu hlavního tématu v jednotlivých hlasech přiřadí k sólovým nástrojům pořadová čísla. *(1-trubka, 2-hoboj, 3-housle, 4-flétna)*

Úkol č. 3 (5 min)

Shrnutí

Žáci doplní jméno skladatele vyobrazeného v horní části pracovního listu. *(Johann Sebastian Bach)*. Můžeme stručně zopakovat jeho životopis. Dále žáci doplní co nejvíce jeho děl, která si pamatují. *(Braniborské koncerty, Temperovaný klavír, Umění fugy, Toccata a fuga d moll, Janovy a Matoušovy pašije, Hudební oběťina, ...)*

PRACOVNÍ LIST č. 2

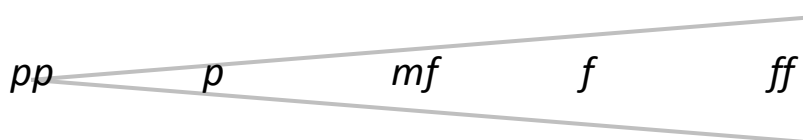
BAROKO

- hudba tvoří pozadí společenského života (k tabuli, k ohňostroji)
- velký rozvoj hudby k tanci -> *suita* – *allemande*, *courante*, *sarabanda*, *gigue*
- nové hudební formy: *sonáta*, *concerto grosso* *sólový koncert*, *symfonie*
- rozvoj polyfonie – *fugy*, *toccaty*
- významní skladatelé – *J. S. Bach*, *G. F. Handel*, *A. Vivaldi*

1. Poslechni si ukázkou a zakroužkuj znaménko a tempové označení, které jsou pro tento úryvek nejvíc charakteristické.

(*Braniborský koncert č. 2, 3. věta – 1718-1721*)

moderato *andante* *allegro* *presto* →

2. Poslouchej ještě jednou a soustřeď se na hlavní výrazný motiv. V jakém pořadí jej zahrají tyto nástroje? Doplň k nim čísla.

housle *trubka* *flétna* *hoboj*

3. Podívej se na obrázek v úvodu. Který slavný skladatel to je? Znáš nějaká díla, která napsal?

Skladatel:

Díla:

7.3 Pracovní list č. 3

Téma: Klasicismus

Časová náročnost: 45 minut

Pomůcky: CD přehrávač

Cíle:

- Žák rozliší základní mužské zpěvní hlasy.
- Žák specifikuje nástrojové obsazení v ukázce.
- Žák je schopen popsat charakter vybrané postavy.
- Žák porovná vybraný text se svými předchozími tvrzeními.
- Žák doplní do textu chybějící informace.

Metodické pokyny:

Pracovní list se zabývá tématem klasicismu. Práci s listem by měla předcházet teoretická hodina zaměřená na toto období. Na úvod zopakujeme základní charakteristiku.

Otázky: V jakém století probíhalo období klasicismu?

Jaké jsou základní znaky klasicistní hudby?

Které hudební formy byly nejpobulárnější?

Znáš nějaké skladatele tohoto období?

Úkol č. 1 (15 min)

Poslechová ukázka 1

W. A. Mozart – Don Giovanni, árie Leporella – Madamina (*přiložené CD, track č. 3*)⁶⁸

Žáci si poslechnou nahrávku a odpoví na otázky. (*a - bas, b - italština, c - orchestr*)

Po poslechu společně zkontrolujeme. Můžeme zopakovat, z jakých částí se skládá klasická opera (*dějství, ouvertura, árie, recitativ, sbor*), rozdíl mezi operou a oratoriem, případně rozdělení oper dle žánru (*opera buffa, opera seria*). Pamatují si žáci nějaké další klasicistní opery?

Úkol č. 2

Charakteristika postavy (15 min)

Žáci na základě svých představ o osobnosti Dona Giovanniho doplní „pavouka“ pět charakteristických vlastností nebo slov spjatých s jeho postavou. Následuje diskuze na toto téma.

⁶⁸ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=ZUHgE0avcl8 [cit. 2014-03-31]

Pozn.: Na tabuli můžeme nakreslit stejného pavouka a doplnit podle nejvíce se vyskytujících odpovědí.

Dále žáci odpoví na dvě doplňující otázky:

Jakou postavou se Mozart nechal inspirovat? *Donem Juanem*

Použil tento námět i nějaký jiný autor? *Molière – Don Juan aneb kamenná hostina (1665),*

Tirso de Molina – Sevillský svůdce a kamenný host (1630)

Úkol č. 3 (10 min)

Poslechová ukázka 2

J. Nohavica – Potrestaný prostopášník aneb Don Giovanni, árie Leporella – Milá dámo
(přiložené CD, track č. 4)⁶⁹

Žáci sledují při poslechu český text (úryvek z Nohavicova přebásnění opery) a snaží se z něj vystihnout charakter Dona Giovanniho. Následně jej porovnají se svými odpověďmi z předchozího úkolu.

*Milá dámo, tato knížka je poklad,
je to seznam všech pánových lásek,
který já za ta léta jsem sepsal.
Podle pravdy jak pán bral je bral,
on je klátil a já jména psal.*

*Tři sta pět Italek, dvě stě Němek,
k tomu pár desítek Nizozemek.
Jsou tu Turkyně, Indky i Norky,
jsou všechny vzorky.
Nejvíc ovšem španělských žen jest,
pět set šest.*

*Matky, dcery, vdovy, panny
jsou tu zaregistrovány.
Komtesy i baronesy
podle chuti vyberte si.
Velké malé mladé staré,
krásný harém můj pán má.*

(dostupné z: http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/opera/mozart_don_g/don_g_libreto_part1.htm)

Můžeme rozvinout diskuzi na téma zdařilosti českého libreta.

Líbí se vám více originál, nebo verze Jaromíra Nohavici? Vystihuje text Giovanniho povahu?

⁶⁹ Dostupné na: www.nohavica.cz/cz/tvorba/opera/mozart_don_g/don_giovanni.htm [cit. 2014-03-31]

Úkol č. 4 (5 min)

Doplnění textu - shrnutí

Operu Don Giovanni napsal W. A. Mozart. Celý název zní v originále „Il dissoluto punito ossia il Don Giovanni“, v překladu „Potrestaný prostopášník aneb Don Giovanni“. Autorem libreta je Lorenzo da Ponte. Opera má 2 dějství a děj se odehrává ve Španělsku v 17. století. Premiéru, které se účastnil sám Mozart, měla 29. 10. 1787 v Nosticově (*Stavovském*) divadle v Praze.

PRACOVNÍ LIST č. 3

KLASICISMUS

- snaha o dokonalou formu, ucelenost a přehlednost
- návrat k antickým vzorům
- základem je *sonátová forma*
- nové formy: *balet, melodrama*
- rozvoj veřejných koncertů -> popularizace symfonické hudby, opery, oratorií
- významní skladatelé: *W. A. Mozart, J. Haydn, L. van Beethoven*

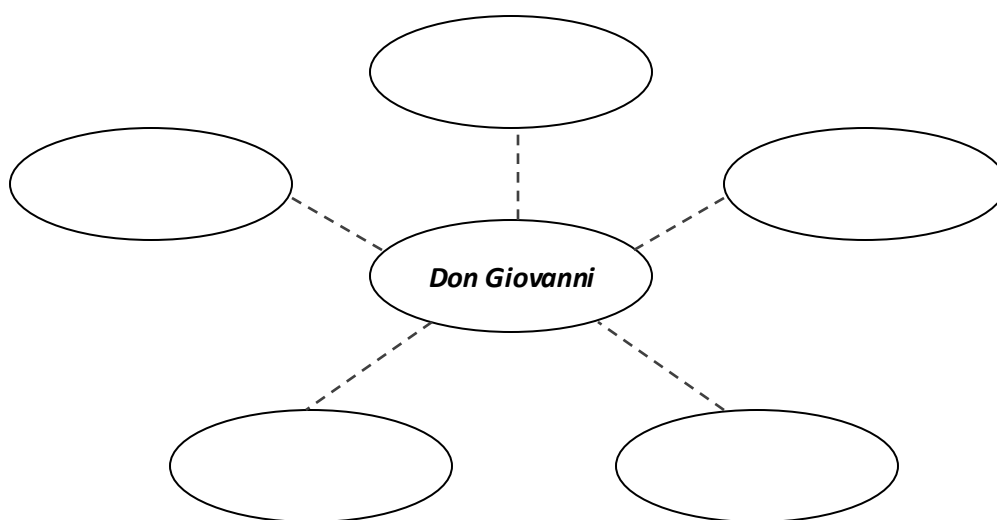
1. Poslechni si pozorně ukázkou a odpověz na následující otázky.

(Don Giovanni – Árie Leporella)

- a) Jakým hlasem (podle rozsahu) zpívá muž na nahrávce?
- b) V jakém jazyce je árie zpívána?
- c) Jakým způsobem je árie doprovázena? (sólovým nástrojem, orchestrem)

2. Do pěti bublin zkus napsat slova, která charakterizují postavu Dona Giovanniho.

Jakou postavou se Mozart nechal inspirovat? Použil tento námět i nějaký jiný autor?

Inspirace:

Další autoři:

3. Teď si poslechni druhou nahrávku a sleduj přitom text. Shoduje se popis Dona Giovanniho v árii s tvou charakteristikou?

*Milá dámo, tato knížka je poklad,
je to seznam všech pánových lásek,
který já za ta léta jsem sepsal.
Podle pravdy jak pán bral je bral,
on je klátil a já jména psal.*

*Tři sta pět Italek, dvě stě Němek,
k tomu pár desítek Nizozemek.
Jsou tu Turkyně, Indky i Norky,
jsou všechny vzorky.
Nejvíc ovšem španělských žen jest,
pět set šest.*

*Matky, dcery, vdovy, panny
jsou tu zaregistrovány.
Komtesy i baronesy
podle chuti vyberte si.
Velké malé mladé staré,
krásný harém můj pán má.*

Obrázek č. 4

4. Doplň do textu základní fakta.

Operu Don Giovanni napsal _____. Celý název zní
v originále „Il dissoluto punito ossia il Don Giovanni“, v překladu „_____
_____ aneb Don Giovanni“. Autorem libreta je Lorenzo da Ponte. Opera
má ____ dějství a děj se odehrává ve _____ v 17. století. Premiéru,
které se účastnil sám Mozart, měla 29. 10. 1787 ve _____ divadle
v Praze.

7.4 Pracovní list č. 4

Téma: Romantismus

Časová náročnost: 25 minut

Pomůcky: CD přehrávač

Cíle:

- Žák se orientuje v dějinách hudebního romantismu.
- Žák správně přiřadí díla k poslechové ukázkám a fotografie ke skladatelům.
- Žák je schopen analyzovat vybraný hudební úryvek.

Metodické pokyny:

Tento pracovní list se zabývá obdobím romantismu. Úkoly jsou zaměřeny na komplexní znalosti, takže je vhodné zařadit jeho vyplňování až po důkladném probrání teorie. Může sloužit jako opakování a shrnutí probraného učiva.

Úkol č. 1 (15 min)

Poslechové ukázky

Žáci mají za úkol vyslechnout si pět hudebních ukázek a doplnit do tabulky vždy tři pojmy (indicie) vztahující se k určitému dílu. Všechna uvedená díla by neměla být pro žáky prvním poslechem, ale jen opakováním (připomenutím) předchozích teoretických poznatků z dějin romantismu. Na výběr jsou: názvy děl, jména a fotografie autorů a země, ze kterých autoři pocházejí. Je možné, že všechny pojmy jim nebudou známe, ale úkol je připraven tak, aby byli schopni jej doplnit „vylučovací metodou“.

Ukázka č. 1: B. Smetana – Prodaná nevěsta, Znam jednu dívku (*přiložené CD, track č. 5*)⁷⁰

P. I. Čajkovskij – Labutí jezero (*CD, track č. 6*)⁷¹

A. Dvořák – Humoreska (*CD, track č. 7*)⁷²

F. Chopin – Nocturno, op. 9, č. 2 (*CD, track č. 8*)⁷³

R. Strauss – Tak pravil Zarathustra (*CD, track. 9*)⁷⁴

⁷⁰ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=HUXhEzIuRhQ [cit. 2014-04-03]

⁷¹ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=1ea90L91eZk [cit. 2014-04-03]

⁷² Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=WmAZoexenx8 [cit. 2014-04-03]

⁷³ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=9E6b3swbnWg [cit. 2014-04-03]

⁷⁴ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=SLuW-GBaJ8k [cit. 2014-04-03]

1.	<i>Smetana</i>	<i>Prodaná nevěsta</i>	<i>Foto č. 2</i>
2.	<i>Čajkovskij</i>	<i>Labutí jezero</i>	<i>Rusko</i>
3.	<i>Dvořák</i>	<i>Humoreska</i>	<i>Foto č. 1</i>
4.	<i>Chopin</i>	<i>Nocturno</i>	<i>Polsko</i>
5.	<i>Strauss</i>	<i>Tak pravil Zarathustra</i>	<i>Vesmírná odysea</i>

Pozn.: Při následné kontrole je dobré zmínit, že Strauss, který je zde zmiňován, byl v tomto případě Richard (ne Johannes, který se proslavil především valčíky). Také, že Vesmírná odysea je pouze film, ve kterém zazněla část z díla Tak pravil Zarathustra.

Úkol č. 2 (10 min)

Hudební formy

Žáci využijí poslechové skladby z předchozího cvičení a mají za úkol k jednotlivým dílům přiřadit odpovídající hudební formu. (*Teoretické znalosti se opět předpokládají z předchozích hodin.*) Pracují samostatně, necháme jim krátký čas na vyplnění a poté společně zkontrolujeme.

V souvislosti s doplněnými formami můžeme zopakovat jejich charakteristické znaky.

- Které z těchto forem se začaly nejvíce rozvíjet právě v období romantismu?
- Vzpomenete si na další hudební skladatele tohoto období?
- Který autor je zobrazen na úvodním obrázku?
- Znáš nějaká jeho díla?

1. Labutí jezero – c) balet
2. Nocturno – e) nocturno
3. Prodaná nevěsta – a) opera
4. Tak pravil Zarathustra – b) symfonická báseň
5. Humoreska – d) písňová forma

PRACOVNÍ LIST č. 4

ROMANTISMUS

- zdůraznění emocionality, překročení tradiční harmonie
- nástup *programní hudby* (mimohudební náměty)
- rozšiřování orchestru
- čeští skladatelé: *B. Smetana, A. Dvořák*
- další skladatelé: *J. Strauss, F. Chopin, R. Wagner, P. I. Čajkovskij*

1. Postupně si poslechni 5 ukázek a ke každé přiřaď správnou trojici.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Obrázek č. 6

FOTO č. 1

HUMORESKA	ČAJKOVSKIJ	STRAUSS	DVOŘÁK
PRODANÁ NEVĚSTA	CHOPIN	VESMÍRNÁ ODYSEA	
RUSKO	NOCTURNO	LABUTÍ JEZERO	SMETANA

TAK PRAVIL ZARATHUSTRA

POLSKO

Obrázek č. 7

FOTO č. 2

2. Podívej se znovu na úkol číslo 1 a přiřaď k jednotlivým dílům odpovídající hudební formu.

1. Labutí jezero	a) opera
2. Nocturno	b) symfonická báseň
3. Prodaná nevěsta	c) balet
4. Tak pravil Zarathustra	d) písňová forma
5. Humoreska	e) nocturno

7.5 Pracovní list č. 5

Téma: Hudební nástroje

Časová náročnost: 35 minut

Pomůcky: CD přehrávač (vzhledem k 3. úkolu lépe PC), karty s obrázky hudebních nástrojů

Cíle:

- Žák je schopen vyjmenovat základní kategorie hudebních nástrojů.
- Žák přiřadí ke každé skupině minimálně 2 nástroje.
- Žák je schopen analyzovat vybrané hudební úryvky.
- Žák rozliší jednotlivé hudební nástroje podle zvuku.

Metodické pokyny:

V tomto pracovním listu si žáci zopakují znalosti o hudebních nástrojích a jejich základní členění. Je vhodné se ještě před prací podívat na dělení nástrojů v úvodním rámečku a případně jej upravit podle toho, jak jsme je se žáky probírali. Existuje totiž více variant dělení, tak aby žáci neměli zmatek v tom, že se zrovna oni učili jiný způsob.

Úkol č. 1 (10 min)

Křížovka

Žáci podle legendy vyplní křížovku zaměřenou na hudební nástroje.

1. *Dechový žesťový nástroj, na který se hrávalo například fanfáry.* TRUMPETA
2. *Strunný drnkací nástroj velkých rozměrů, se sedmi pedály.* HARFA
3. *Malý bubínek s postranními činelky.* TAMBURÍNA
4. *Nejhlubší nástroj smyčcového kvarteta.* VIOLONCELLO
5. *Samozvučný chřestící nástroj.* RUMBA KOULE
6. *Strunný drnkací nástroj, na který hraje například Ivan Mládek.* BANJO
7. *Strunný drnkací nástroj využívaný v country.* KYTARA

TAJENKA: Marimba

Pod křížovkou mají žáci vyobrazeny tři nástroje (*a-panova flétna, b-marimba, c-lyra*) a mají rozhodnout, který z těchto nástrojů je právě marimba. Necháme jim chvíli na rozmyšlenou a pak společně zkontrolujeme. Je vhodné říct ke každému z nástrojů stručnou charakteristiku a spojit s obrázkem daného nástroje (výukové karty).

Úkol č. 2 (5 min)

Rozdělení hudebních nástrojů

Žáci mají za úkol vybrat z předchozího úkolu ty nástroje, které řadíme mezi strunné a rozdělit je do skupiny drnkacích a smyčcových.

Strunné drnkací: harfa, kytara, banjo

Strunné smyčcové: violoncello

- Jaké další nástroje do těchto skupin patří?
- Do jakých skupin patří nástroje zbývající?

Úkol č. 3 (20 min)

Hudební bingo

Poslechová hra zaměřená na určování hudebních nástrojů podle sluchu, žáci tak procvičují svou hudební představivost a upevňují praktické znalosti hudebních nástrojů.

Žáci mají v pracovním listu čtvercovou síť 3x3 políčka. Do každého políčka si napíše do pravého horního rohu libovolné číslo od 1 do 24. Poté postupně pouštíme audio ukázky jednotlivých hudebních nástrojů ve zpřeházeném pořadí, ale vždy před ukázkou řekneme její číslo. (*Ukázky jsou na přiloženém CD ve složce „hudební bingo“.*) Žák, který má dané číslo zapsané v některém z políček se na daný poslech zaměří a do políčka pak napíše, o který hudební nástroj se jednalo. Ten, který má vyplněnou celou tabulku, zakřičí BINGO. Žákovi tabulku zkontrolujeme a v případě, že ji má správně, stává se vítězem (*může dostat třeba prémiovou jedničku*). Můžeme hrát například na první tři vítěze, zaleží na učiteli.

V případě opakované hry je na přiloženém CD dokument pouze s tabulkami, který je možné vytisknout a tabulky rozstříhat a rozdat. Nebo si žáci tabulku namalují sami do sešitu.

SEZNAM UKÁZEK

1	akordeon	7	hoboj	13	kytara	19	trubka
2	harfa	8	kontrabas	14	saxofon	20	zobcová flétna
3	klavír	9	příčná flétna	15	violoncello	21	fagot
4	pozoun	10	varhany	16	cimbál	22	klarinet
5	tympány	11	cembalo	17	kastaněty	23	pikola
6	banjo	12	housle	18	lesní roh	24	tuba

Pozn.: Hru můžeme zařadit třeba i na začátku některé z dalších hodin a různě ji obměňovat (místo zvuků hudebních nástrojů nachystáme poslechové ukázky probraných děl nebo třeba znělky z večerníků, ...).

PRACOVNÍ LIST č. 5

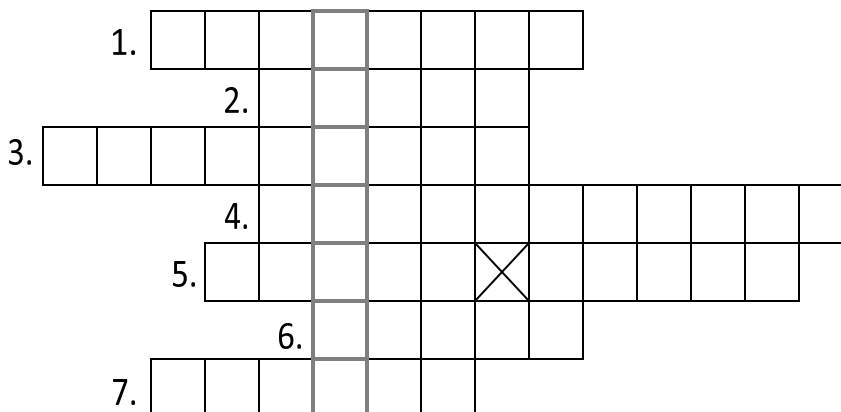
HUDEBNÍ NÁSTROJE

„Téměř vše, co vydává zvuk, můžeme použít jako hudební nástroj.“

- dělení podle principu vytváření zvuku (4 základní skupiny)
- *bicí (samozvuché, blanozvuché), strunné (smyčcové, drnkací, úderné), dechové (dřevěné, žesťové), elektrické*

1. Doplň následující křížovku a v tajence ti vyjde název jednoho neobvyklého hudebního nástroje. Zkus se podívat na obrázky pod křížovkou a zakroužkuj, který si myslíš, že znázorňuje tento nástroj.

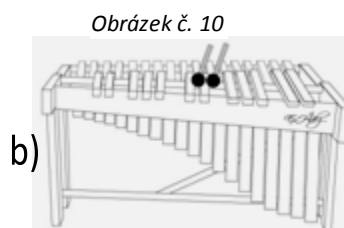

1. Dechový žesťový nástroj, na který se hrávaly například fanfáry.
2. Strunný drnkací nástroj velkých rozměrů, se sedmi pedály.
3. Malý bubínek s postranními činelky.
4. Nejhlubší nástroj smyčcového kvarteta.
5. Samozvuchý chřestící nástroj.
6. Strunný drnkací nástroj, na který hraje například Ivan Mládek.
7. Strunný drnkací nástroj využívaný v country.

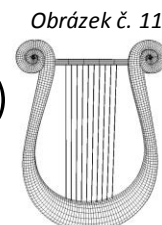
TAJENKA: _____

Obrázek č. 9

Obrázek č. 10

Obrázek č. 11

c)

b)

2. Z nástrojů, které jsi doplnil do předchozí křížovky, vyber ty, které patří do skupiny strunných, a rozděl je do dvou základních skupin.

NÁSTROJE STRUNNÉ

- a) drnkací: _____
- b) smyčcové: _____

Jaké další nástroje patří do těchto skupin? A kam bys zařadil ty zbývající?

3. Hudební bingo

Do následující sítě vepiš do horního rohu každého políčka libovolná čísla od 1 do 24, do každého políčka jen jedno. Paní učitelka bude postupně pouštět ukázky a vždy řekne číslo této ukázky. Pokud je to číslo, které máš zapsané v tabulce, doplň do ní hudební nástroj, který jsi slyšel na nahrávce. Když budeš mít všechna políčka vyplněná – zakřič BINGO.

7.6 Pracovní list č. 6

Téma: Lidová píseň

Časová náročnost: 65 minut (lépe využít při dvouhodinové výuce – 2 vyuč. jednotky)

Pomůcky: CD přehrávač, hudební nástroje (dřívka, tamburína, triangel/činely, drhlo, bubínek, tympány) – *lze dle vybavenosti hudebny vhodně obměnit*

Cíle:

- Žák je schopen na základě poslechu určit autora a jméno skladby.
- Žák vyjmenuje další skladby daného interpreta.
- Žák je schopen určit metrum vybrané hudební ukázky.
- Žák rozliší refrén a sloku poslouchané skladby.
- Žák analyzuje text z hlediska obsahu.
- Žák interpretuje podle not hudební doprovod na jednoduché nástroje.
- Žák je schopen zazpívat vybranou skladbu.

Metodické pokyny:

Tento pracovní list se zabývá lidovou hudbou. Měl by sloužit jako opakovací materiál po teoretické hodině zaměřené na toto téma. Jeho časová náročnost přesahuje jednu vyučovací hodinu, proto je vhodné použít jej spíše při dvouhodinové výuce. Úkoly 1 – 4 jsou navrženy pro práci ve dvojicích (není tedy nutné tisknout list pro každého). Na úvod můžeme se žáky zopakovat základní znaky lidové hudby.

Otázky: Co je to lidová hudba?

Jakým způsobem se předávaly lidové písně?

Kdo se zabýval sbíráním lidových písní?

Kteří hudební skladatelé byli ve své tvorbě ovlivněni právě lidovou hudbou?

Úkol č. 1 (5 min)

Poslechová ukázka

Čechomor – Gorale (*přiložené CD, track č. 10*)⁷⁵

Žáci pracují ve dvojicích a mají za úkol poznat hudební skupinu i název písničky v poslechové ukázce.

- Znáte tuto hudební skupinu?
- Znáte nějaké další její písničky?

⁷⁵ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=IUhf3VaaHH4 [cit. 2014-04-05]

Úkol č. 2 (10 min)

Analýza skladby

Žáci si znovu poslechnou ukázkou (opět práce ve dvojicích) a určí její metrum (2/4). Dále na základě poslechu zjistí počet slok a jejich vzájemnou odlišnost. (*jednotlivé sloky se liší pouze v jednom úseku v závěru sloky – ma goralka dwa warkocze / dwoje oczy / wielke serce / przody z tylu*).

Úkol č. 3 (15 min)

Rozbor textu

Žáci mají v pracovním listu uveden úryvek z textu písně. Jejich úkolem je zkusit text přiřadit k nářečí nebo alespoň k oblasti, ze které by mohla pocházet. Samotný zápis by jim měl napovědět, že se jedná o oblast u polských hranic, tedy *Těšínského Slezska*. Originálně je tedy slezskou lidovou písní. Zpívala se jak na české, tak i polské straně, samozřejmě s drobnými jazykovými obměnami. Dále se pokusí text intuitivně přeložit, poté zkontrolujeme.

*Za lasami, za gorami, za dolinami
pobili sie dwaj gorale ciupagami.*

*Za lesy, za horami, za dolinami
pobili se dva horalé valaškami.*

*Ej gorale nie bijta sie!
Ma goralka dwa warkocze,
podzielita sie.
Ej gorale nie bijta sie!
ma goralka dwa warkocze,
podzielita sie.*

*Hej horalé nebijte se!
Má horalka dva copy,
podělíte se.*

(dostupné z: <http://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/cechomor/gorale-9662>)

Úkol č. 4 (20 min)

Nácvik doprovodu podle partitury

Žáci mají před sebou jednoduchou partituru k doprovodu písně *Gorale*.⁷⁶ Partitura je rozepsaná celkem pro šest hlasů – záleží na počtu žáků a nástrojových možnostech. Pokud nemáme k dispozici dostatek nástrojů, může jedna skupina rytmus vytleskávat, druhá místo tamburíny může např. chřestit klíči apod. (pamatujeme na zvolení různorodých zvukových barev, aby byl výsledný doprovod rozlišitelný).

⁷⁶ *Standardy pro základní vzdělávání, hudební výchova*. [online]. 2013, str. 13 [cit. 2014-04-04]

Nejprve se žáky postupně všechny řádky projdeme, určíme si délky jednotlivých not a pomlček (v rámci opakování hudební nauky) a všichni společně si zkusí každý hlas vytleskat (vhodné je zpívat jim do rytmu, případně hrát melodii na klavír).

Poté žáky rozdělíme do skupin a každé přiřadíme jeden řádek. Skupiny budou mít pět minut na to, aby si svůj part nacvičily (zde posilujeme práci žáků ve skupině, kompetence pracovní a komunikativní).

Několikrát vyzkoušíme každý hlas zvlášť, poté můžeme postupně přidávat a spojovat dohromady. Když jsou žáci schopni udržet rytmus i tempo, můžeme zkusit společně s nahrávkou.

Pro lepší orientaci v partituře ji můžeme také zvětšit a rozstříhat na jednotlivé hlasy, které pak rozdáme nástrojovým sekcím.

Úkol č. 5 (15 min)

Zpěv s doprovodem

Po několikanásobném poslechu by měli žáci být schopni už píseň i zazpívat. (*Noty jsou na přiloženém CD pod názvem „Čechomor - Gorale”*). Můžeme ještě před samotným zpěvem společně přečíst celý text. Je vhodné nejdříve nechat zpívat celou třídu, poté může půlka hrát předchozí nacvičený doprovod a druhá půlka zpívat. Poté si role vymění. Je také možné zpívat jen s doprovodem klavíru či kytary (podle možností učitele).

PRACOVNÍ LIST č. 6

LIDOVÁ PÍSEŇ

- výraz tradice, obyčejů a zvyků určitého národa nebo regionu
- autor většinou neznámý
- předávání z generace na generaci ústním podáním
- náměty z běžného života (zpěv při práci na poli, ...)
- sběratelé lidových písní: *Leoš Janáček, Karel Jaromír Erben, Otakar Hostinský, ...*
- skladatelé: *Leoš Janáček, Antonín Dvořák, Ferenc Liszt, ...*

- 1. Poznáš následující ukázkou? Která současná kapela ji hraje a jak se jmenuje? Znáš nějaké další písničky od této skupiny?**

KAPELA: _____

NÁZEV PÍSNÍČKY: _____

DALŠÍ: _____

- 2. Zkus určit v jakém je skladba metru. Kolik slok celkově má a v čem se navzájem liší?**

METRUM: _____

POČET SLOK: _____

ODLIŠNOSTI: _____

- 3. Poslouchej píseň znovu a prohlédni si přitom text. Je zpívaná v nářečí. Z jaké oblasti myslíš, že pochází? O čem se v ní zpívá? Zkus si text přeložit, poté společně zkontrolujte.**

Za lasami, za gorami, za dolinami
pobili sie dwaj gorale ciupagami.

Ej gorale nie bijta sie!
Ma goralka dwa warkocze,
podzielita sie.
Ej gorale nie bijta sie!
ma goralka dwa warkocze,
podzielita sie.

4. Prohlédni si následující krátkou partituru. Nejdříve si zkuste každý řádek vytleskat, potom si rozdělte nástroje a zkuste ve skupině nacvičit jednoduchý doprovod.

Obrázek č. 14

claves, dřívka

tamburína

triangl, činely

drhlo, guiro

bubínek

tympány

5. Teď si můžete společně píseň zazpívat nebo jedna skupinka může zpívat, druhá doprovázet a pak si úlohy vyměníte.

7.7 Pracovní list č. 7

Téma: Antonio Vivaldi

Časová náročnost: 40 minut

Pomůcky: CD přehrávač

Cíle:

- Žák se orientuje v životě a tvorbě Antonia Vivaldiho.
- Žák doplní chybějící základní fakta do textu.
- Žák analyzuje hudební úryvek a na základě poslechu je schopen určit formu, nástrojové obsazení, tonalitu a dynamiku.
- Žák je ochoten diskutovat s ostatními spolužáky a vyjádřit svůj názor na vybranou skladbu.
- Žák seřadí vybrané textové úryvky na základě opakovaného poslechu dané skladby podle toho, jak jsou v ní postupně hudebně ztvárněny.

Metodické pokyny:

Pracovní list je zaměřen na život a dílo italského barokního skladatele Antonia Vivaldiho. Je koncipovaný jako podrobné opakování, které je vhodné zařadit po probrání učiva. Jednotlivé úkoly mají upevnit probranou látku, procvičit hudebně výrazové prostředky v rámci sluchové analýzy a také podnítit hudební představivost žáka. Dále rozvíjíme žákovské kompetence k řešení problémů v rámci kritického posouzení textu v posledním úkolu.

Úkol č. 1 (10 min)

Doplnění textu – opakování

Žáci v rámci samostatné práce doplní chybějící slova (fakta) do krátkého textu o Vivaldiho životě. Na vyplnění necháme přibližně 5 minut, poté společně zkontrolujeme.

Pozn.: Toto cvičení je možné použít i jako krátký opakovací test.

Antonio Vivaldi se narodil v roce 1678 v Benátkách. V dětství se začal učit hrát na housle. Později vystudoval teologii a byl vysvěcen na kněze. Vedl sbor a orchestr v sirotčinci Ospedale della pietà. Zkomponoval řadu oper, oratorií a koncertů pro housle. Jeho nejslavnější dílo – cyklus 4 koncertů „Čtvero ročních dob“ je součástí sbírky 12 koncertů Zkouška harmonie a invence, kterou věnoval hraběti Morzinovi. Autory libret k jeho operám byli Carlo Goldoni a Pietro Metastasio. Vivaldi zemřel 1741 ve Vídni.

Úkol č. 2 (10 min)

Poslechová ukázka

A. Vivaldi – Čtvero ročních dob, Léto, 1. věta (*příložené CD, track č. 11*)⁷⁷

Žáci mají za úkol v průběhu poslechu sledovat výrazové prostředky a znaky skladby a rozhodnout vždy ze dvou nabízených možností. Po poslechu společně zkontrolujeme.
(forma – instrumentální, sólový nástroj – housle, dynamika – střídavá, tonalita – moll)

Úkol č. 3 (20 min)

Opakovaný poslech – práce s textem

Provedeme opětovný poslech ukázky, tentokrát se zaměřením na rozvoj žákovy hudební představivosti a vnímání zvukomalby.

Žáci mají v pracovním listu sonet k Vivaldiho *Létu*, který je rozdělený na jednotlivé sloky. Jejich úkolem je poslechnout si opět skladbu a prostřednictvím zvukomalebnosti díla a své vlastní hudební představivosti seřadit jednotlivé části tak, jak následují po sobě. Na úvod si společně text přečteme, aby se pak žáci při vlastním poslechu mohli soustředit čistě na hudbu. Po samotném poslechu skladbu pustíme vždy po daných úsecích a dotazujeme se žáků na jejich názory a postřehy, zároveň kontrolujeme a komentujeme správnost jejich výběru.

*V úmorném období slunečního žáru
umdlévá člověk i stádo, pinie létem hoří;
kukačka zakuká a jen se to rozlehne,
přidá se hrdlička a také stehlík svým zpěvem.*

*Zavane mírný zefír, avšak ten neklid
náhle přivolá severní vítr;
zapláče pastýř, úzkost ho svírá,
kruté bouře se bojí a toho, co má nastat.*

*Jeho znaveným údům nedopřeje odpočinku
strach z blesků a z krutých hromů
a z divného hejna much a komárů*

*Žel jeho obavy jsou plané,
hřmí a blýská se a těžké krupobití
láme vzrostlé klasy zralého obilí.*⁷⁸

⁷⁷ Dostupné na: <http://www.youtube.com/watch?v=e0eljrUR8Lk> [cit. 2014-04-06]

⁷⁸ PEČMAN, Vivaldi a jeho doba. 2008, str. 235

PRACOVNÍ LIST č. 7

ANTONIO VIVALDI

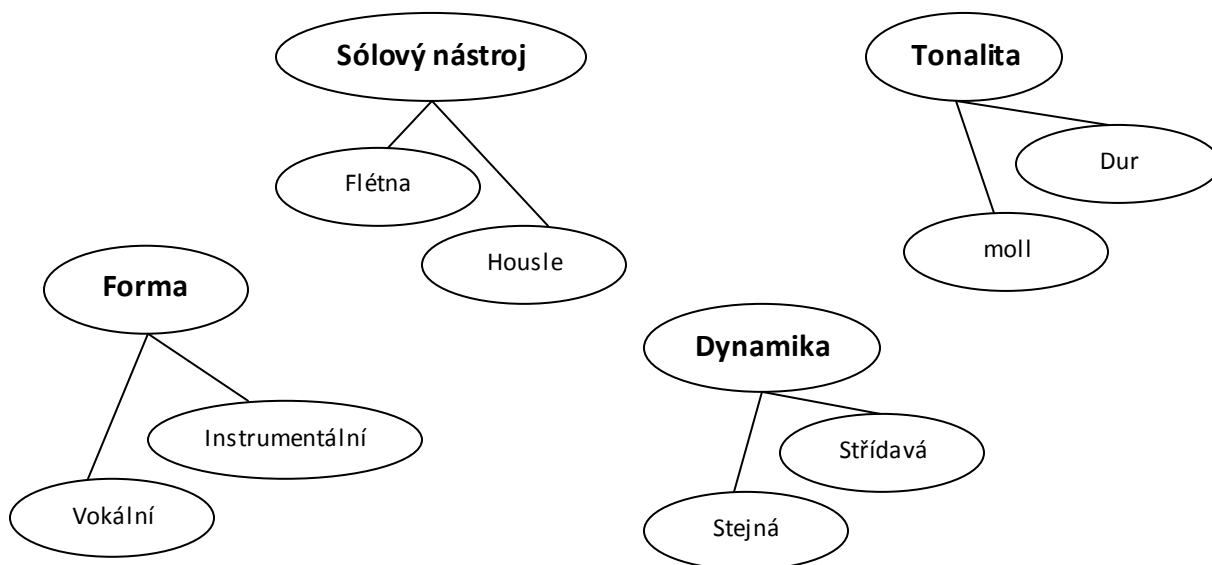

- 1678 – 1741
- vysvěcen na kněze, kapelníkem *Ospedale della pietà*
- houslový virtuos
- průkopníkem *programní hudby*
- oratorium *Judita Triumphans*, cyklus koncertů *La Stragavanza*
- *Čtvero ročních dob*

1. Vzpomeň si, když jste probírali Antonia Vivaldiho a doplň následující text zaměřený na jeho život.

Antonio Vivaldi se narodil v roce 1678 v _____. V dětství se začal učit hrát na _____. Později vystudoval _____ a byl vysvěcen na _____. Vedl sbor a orchestr v sirotčinci _____. Zkomponoval řadu oper, _____ a _____ pro housle. Jeho nejslavnější dílo – cyklus 4 koncertů „Čtvero ročních dob“ je součástí sbírky 12 koncertů _____, kterou věnoval hraběti Morzinovi. Autory libret k jeho operám byli Carlo Goldoni a _____. Vivaldi zemřel 1741 ve _____.

2. Poslechni si následující hudební ukázkou a vybarvi vždy správnou odpověď.
(A. Vivaldi – Čtvero ročních dob, Léto, 1. věta)

3. U každého ze čtyř koncertů (Jaro, Léto, Podzim a Zima) byl připsán jeden vysvětlující sonet. Poslechni si ukázkou ještě jednou, využij svou hudební představivost a pokus se seřadit následující sloky tak, jak jsou postupně ztvárňovány ve skladbě.

*Žel obavy jsou plané,
hřmí a blýská se a těžké krupobití
láme vzrostlé klasy zralého obilí.*

*Znaveným údům nedopřeje odpočinku
strach z blesků a z krutých hromů
a z divného hejna much a komárů*

*V úmorném období slunečního žáru
umdlévá člověk i stádo, pinie létem hoří;
kukačka zakuká a jen se to rozlehne,
přidá se hrdlička a také stehlík svým zpěvem.*

*Zavane mírný zefír, avšak ten neklid
náhle přivolá severní vítr.
Zapláče pastýř, úzkost ho svírá,
kruté bouře se bojí a toho, co má nastat.*

7.8 Pracovní list č. 8

Téma: Joseph Haydn

Časová náročnost: 30 minut

Pomůcky: CD přehrávač, papírové obrazce (*příložené CD, „Hudební formy - obrazce“*)

Cíle:

- Žák se orientuje v životě a tvorbě Josepha Haydna.
- Žák se orientuje v jednoduchém notovém zápisu.
- Žák rozliší nástup hlavního a vedlejšího tématu v hudební ukázce.
- Žák analyzuje hudební úryvek a na základě poslechu je schopen určit formu, nástrojové obsazení a tonalitu.
- Na základě opakovaného poslechu je žák schopen graficky sestavit strukturu díla.

Metodické pokyny:

Pracovní list je zaměřen na život a dílo klasicistního skladatele Josepha Haydna. V rámci jednotlivých úkolů si žáci oživí práci s notovým zápisem, zopakují základní hudební formy a jejich charakteristické znaky. V posledním úkolu rozvíjí prostřednictvím grafického znázornění hudební formy kompetence pracovní a k řešení problémů.

Úkol č. 1 (10 min)

Poslechová ukázka

J. Haydn – Koncert Es dur pro trubku a orchestr, III. věta (*příložené CD, track č. 12*)⁷⁹

Žáci mají za úkol rozeznat v hudební ukázce hlavní téma a spočítat, kolikrát se ve skladbě zopakuje. Ještě před poslechem by měli být s tématem blíže seznámeni. V pracovním listu mají přiložen notový zápis tohoto tématu. Učitel téma zahraje několikrát na klavír, melodii zároveň spojenou s jednoduchým textem, žáci po něm opakují. Tak dojde k lepšímu zapamatování tématu a žáci jej pak budou snáze identifikovat při poslechu.

Obrázek č. 16

Má - ma má ma - linkou trumpe-tu, ma - linkou trumpe-tu

⁷⁹ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=a4l3vp4mEF0 [cit. 2014-04-08]

Úkol č. 2 (5 min)

Otázky k poslechu

Žáci na základě opakovaného poslechu zodpoví následující 4 otázky. V případě, že má nějaký žák jinou odpověď, můžeme rozvinout kolektivní diskuzi a vyzvat žáka, aby si svůj názor obhájil před ostatními.

- a) *Jaký nástroj hraje v ukázce sólo?* **trubka**
- b) *Jakým způsobem je nástroj doprovázen?* **orchestrem**
- c) *O jakou hudební formu jde?* **koncert**
- d) *Jakou má skladba tonalitu?* **Dur**

Úkol č. 3 (15 min)

Grafické znázornění hudební formy

Při třetím poslechu dané skladby dostanou žáci za úkol ve dvojici sestavit z obrazců, které mají k dispozici grafickou strukturu ukázky. *Obrazce jsou k dispozici na přiloženém CD, pod názvem „hudební formy – obrazce“ v barevné i černobílé formě. (Jedná se o skupiny geometrických obrazců: kruhy, čtverce, obdélníky, trojúhelníky a pětiúhelníky, každý ve čtyřech kopiích.)*

Tyto obrazce vytiskneme nejlépe na tvrdý karton a vystříháme. Rozdáme žákům do dvojic a ti na základě podobnosti a rozdílnosti jednotlivých témat ve skladbě skládají obrazce za sebe.

Grafický záznam naší poslouchané skladby bude tedy vypadat třeba takto:

Je důležité přistupovat ke každé třídě a dvojici žáků individuálně, hudební představivost je u každého jedince jinak rozvinutá a proto mohou být v jednotlivých grafických záznamech odlišnosti. Opět je na učiteli, aby rozvinul otevřenou diskuzi a nechal žáky obhájit právě jejich ztvárnění skladby. Obrazců lze poté využít při opakování dalších forem, barevné rozlišení slouží například při určování variací (kde se nejedná o nová témata, ale jen obměny jednoho hlavního tématu).

Po zkontrolování úkolu je vhodné zapsat správný záznam na tabuli a zeptat se žáků jakou hudební formu daná ukázka má. Ze schématu by mělo jasně vyplynout, že se jedná o RONDO. Zopakujeme jeho základní charakteristiku a zodpovíme poslední otázku v pracovním listu - *Znáte nějakou českou písničku, která má také tuto formu?*

(Pějme píseň dokola)

PRACOVNÍ LIST č. 8

JOSEPH HAYDN

- 1732 – 1809
- „otec smyčcového kvarteta“
- hrál na housle, cembalo, zpíval ve sboru
- kapelníkem na dvoře knížete Esterházyho
- symfonie *S úderem kotlů*, opera *Orfeo et Euridice*, oratorium *Stvoření světa*, *Smyčcové kvartety C dur „Císařské“*

1. Poslechni si následující ukázkou a zkus spočítat, kolikrát se opakuje hlavní téma (zaznamenané v notovém zápisu níže).

POČET OPAKOVÁNÍ HLAVNÍHO TÉMATU: _____

2. Poslouchej znovu a odpověz na následující otázky.

- e) Jaký nástroj hraje v ukázce sólo?
- f) Jakým způsobem je nástroj doprovázen? (orchestrem/jedním nástrojem)
- g) O jakou hudební formu jde? (koncert/melodram/kantáta)
- h) Jakou má skladba tonalitu? (Dur/moll)

3. Na základě opakování poslechu se pokuste ve dvojici sestavit tématickou strukturu skladby.

Podívejte se na složenou řadu a zkuste určit, o jakou formu jde.

Znáte nějakou českou písničku, která má také tuto formu?

7.9 Pracovní list č. 9

Téma: Umění a kýč

Časová náročnost: 45 minut

Pomůcky: CD přehrávač, PC, dataprojektor

Cíle:

- Žák dokáže objasnit význam daného citátu.
- Žák je schopen definovat pojem kýč.
- Žák rozliší v hudebních ukázkách prvky kýče.
- Žák je ochoten vyjádřit svůj názor na rozdíl mezi uměním a kýčem.
- Žák dokáže kriticky zhodnotit vybrané video ukázky a obhájit svůj názor.
- Žák uvede příklad použití klasických hudebních nástrojů v současném hudebním průmyslu.

Metodické pokyny:

Tento pracovní list se nezaměřuje čistě jen na teoretické a praktické znalosti hudební teorie, ale má v žácích probudit zájem o celkovou podstatu a smysl hudebního umění. Cílem je především aktivně žáky zapojit do diskuze o hudbě a jejím postavení v dnešní společnosti. Co je vnímáno jako umění a co jako kýč? Kde je mezi nimi hranice? Žáci by se neměli bát vyjádřit svůj názor a diskutovat na toto téma s ostatními spolužáky. Posilujeme tak nejen žákovské kompetence komunikativní, ale i sociální, personální a občanské.

Úkol č. 1 (10 min)

Definice pojmu

Žáci se zaměří na dva citáty v úvodu pracovního listu. Necháme jim chvíli, aby se nad citáty zamysleli, a poté rozvineme diskuzi.

Otázky: Jak chápete tyto dva citáty?

Co je podle vás umění a co kýč? (*žáci zformulují odpověď do pracovního listu*)

Lze stanovit nějakou přesnou hranici?

Úkol č. 2 (10 min)

Poslechové ukázky

Pustíme postupně 4 hudební ukázky a žáci mají za úkol poznamenat si čísla těch, které vnímají jako kýč. Opět rozvineme diskuzi.

Ukázky:

- 1.) Aqua – Barbie girl (*přiložené CD, track č. 13*)⁸⁰
- 2.) A. Bocelli – Vivo per lei (*přiložené CD, track č. 14*)⁸¹
- 3.) M. Jackson – Black or white (*přiložené CD, track č. 15*)⁸²
- 4.) Gummi bear (*přiložené CD, track č. 16*)⁸³

Proč jsi vybral zrovna tuhle skladbu?

Co bylo pro tebe podstatným rysem při rozhodování?

Má ještě někdo další stejný názor?

Zkuste společně definovat hlavní znaky kýče.

Úkol č. 3 (15 min)

Video ukázky

Pro ilustraci toho, jak univerzální hudba může být, pustíme žákům dvě videa. Obě interpretují stejnou skladbu, první je originální verze chlapecké skupiny *One Direction*, druhá je potom její úprava v podání skupiny *Piano Guys*. Cílem těchto ukázek je předvést žákům, že i se zdánlivě klasickými nástroji lze hrát moderní a zajímavou hudbu. Po poslechu se ptáme na jejich názor. Která z verzí se vám líbila víc a proč?

Ukázky:

- 1.) One Direction – What makes you beautiful (*přiložené CD, track č. 24*)⁸⁴
- 2.) Piano Guys – What makes you beautiful (*přiložené CD, track č. 25*)⁸⁵

Úkol č. 4 (10 min)

Klasické nástroje v moderní hudbě

Rozvineme se žáky diskuzi na téma použití klasickým nástrojů v dnešním hudebním průmyslu. V jakých odvětvích se klasických nástrojů, orchestrů a dalších hudebních těles využívá v současnosti? Necháme žákům chvíli na rozmyšlenou, poté se dotazujeme.

Poukážeme např. na: reklamní průmysl, muzikály, filmovou hudbu, ...

Na závěr pustíme video ukázku:

The John Wilson Orchestra – Tom and Jerry film music (*přiložené CD, track č. 26*)⁸⁶

⁸⁰ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=ZyhrYis509A [cit. 2014-04-11]

⁸¹ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=N3WOVnTz-Yo [cit. 2014-04-11]

⁸² Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=F2AitTPI5U0 [cit. 2014-04-11]

⁸³ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=astISOttCQ0 [cit. 2014-04-11]

⁸⁴ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=QJO3ROT-A4E [cit. 2014-04-11]

⁸⁵ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=0VqTwnAuHws [cit. 2014-04-11]

⁸⁶ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=kYrUWfLIYIO [cit. 2014-04-11]

PRACOVNÍ LIST č. 9

UMĚNÍ A KÝČ

„Hudba je zjevení vyššího rozumu a moudrosti.“ *Ludwig van Beethoven*

„Kýč je umění ovládané duchem věčnosti.“ *Václav Bělohradský*

1. Jak chápeš citáty v úvodu pracovního listu?

Zkus pár větami popsat co je podle tebe kýč a co umění.

UMĚNÍ

KÝČ

2. Poslechni si následující ukázky a napiš čísla těch, které se ti zdají být kýčovitě. Obhaj svůj výběr před ostatními.

3. Podívej se na následující videa. Obě dvě jsou ze současné doby, obě dvě interpretují stejnou skladbu, ale každá po svém. Která verze se ti líbí víc?

4. Ne vždy platí, že klasické hudební nástroje hrají jen klasickou hudbu. Zkus jmenovat případy, kde se v dnešní době klasické nástroje používají.

7.10 Pracovní list č. 10

Téma: Hudební výrazové prostředky

Časová náročnost: 45 minut

Pomůcky: CD přehrávač, balící archy, pastelky

Cíle:

- Žák charakterizuje základní hudební výrazové prostředky.
- Žák rozliší ve znějící hudbě vybrané výrazové prostředky.
- Žák na základě poslechu rozpozná gradaci, rytmus a kontrast.
- Žák je na základě své hudební představivosti schopen graficky znázornit poslechovou ukázkou.
- Žák je ochoten spolupracovat s ostatními členy své skupiny.

Metodické pokyny:

Tento pracovní list je zaměřen na oblast hudební teorie, konkrétně hudební výrazové prostředky. Úkolem jednotlivých cvičení je nejdříve zopakovat základní pojmy, poté rozvíjí žakovu schopnost rozlišit vybrané výrazové prostředky ve znějící hudbě a poslední úkol si klade za cíl rozvíjet žakovu fantazii a kreativní vyjádření prostřednictvím intuitivní deskripce. Zároveň posiluje i třídní kolektiv a spolupráci a komunikaci ve skupině.

Úkol č. 1 (15 min)

Žáci mají v pracovním listu sedm hudebních výrazových prostředků a jejich charakteristik. Úkolem je spojit vždy popis s pojmem a tak vytvořit správnou dvojici. Žáci si tak zopakují základní pojmy, které pak budou potřebovat v dalších úkolech. Necháme přibližně 5 - 10 minut na vypracování a poté společně zkontrolujeme.

Případně si žáci ve dvojicích mohou pracovní listy vyměnit a opravit si je navzájem.

Úkol č. 2 (10 min)

Identifikace výrazových prostředků

Žáci si postupně vyslechnou tři ukázky a jejich úkolem je ke každé z nich napsat minimálně jeden hudební výrazový prostředek, kterým je ukázka charakterizována. Vždy je jeden jasně rozpoznatelný, ostatní už záleží na citlivosti žákova hudebního vnímání.

Po poslechu společně zkontrolujeme, pokud některý ze žáků určitý výrazový prostředek nepostřehl, můžeme pustit cíleně část, na které prostředek identifikujeme.

Ukázky:

- 1.) I. Stravinskij – Svěcení jara (*přiložené CD, track č. 17*)⁸⁷
- 2.) J. Haydn - Symfonie č. 94 G dur „S úderem kotlů“ (*přiložené CD, track č. 18*)⁸⁸
- 3.) B. Smetana – Má vlast, Vltava (*přiložené CD, track č. 19*)⁸⁹

Výrazové prostředky: 1 - rytmus, 2 - kontrast, 3 - gradace

Úkol č. 3 (20 min)

Práce ve skupinách – intuitivní deskripce

Skupinová činnost, jejímž hlavním úkolem je tzv. intuitivní deskripce. Jedná se o poslechovou techniku, kdy žáci na základě vnímané poslechové skladby výtvarně znázorňují, co jim ukázka připomíná.

K tomuto úkolu je nutná menší příprava v podobě obstarání pomůcek. Podle předpokládaného počtu skupin si nachystáme stejný počet archů obyčejného balicího papíru a pastelky.

Žáky rozdělíme nejlépe do skupinek po čtyřech. Každá skupina dostane arch papíru a pastelky (případně si vezmou svoje). Pustíme postupně 4 skladby (*Camille Saint-Saëns – Karneval zvířat: Slon, Akvárium, Labuť, Kohout a slepice*). Žáci si ve skupině určí, kdo bude první, druhý, ... a ten dotyčný potom bude mít za úkol nakreslit na arch, které zvíře ztvárňuje jeho hudební ukázka.

Pozn.: V případě, že není možné rozdělit žáky do skupin přesně po čtyřech, mohou všichni malovat všechno nebo si sami určí, kdo bude kterou ukázkou pověřen. (Tímto také posilujeme žákovské kompetence komunikativní.)

- 1.) C. Saint-Saëns – Karneval zvířat, Slon (*přiložené CD, track č. 20*)⁹⁰
- 2.) C. Saint-Saëns – Karneval zvířat, Akvárium (*přiložené CD, track č. 21*)⁹¹
- 3.) C. Saint-Saëns – Karneval zvířat, Labuť (*přiložené CD, track č. 22*)⁹²
- 4.) C. Saint-Saëns – Karneval zvířat, Kohout a slepice (*přiložené CD, track č. 23*)⁹³

⁸⁷ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=5AMXAnuVVKg [cit. 2014-04-11]

⁸⁸ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=p_ftrysaMHU [cit. 2014-04-11]

⁸⁹ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=uI8iTETiSqU [cit. 2014-04-11]

⁹⁰ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=f1nVDoCnsNk [cit. 2014-04-11]

⁹¹ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=XCBDlC0N8Rc [cit. 2014-04-11]

⁹² Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=b44-5M4e9nI [cit. 2014-04-11]

⁹³ Dostupné na: www.youtube.com/watch?v=dHYSx6x1Ttw [cit. 2014-04-11]

Jednotlivé ukázky se pohybují přibližně do tří minut. Celková poslechová doba bude tedy asi 12 minut. Je potřeba dát žákům dostatek času na dokončení úkolu. Počítejme tedy zhruba s 20 minutami celkem. Po dokončení úkolu společně zkontrolujeme, řekneme žákům správné odpovědi a představíme dílo, ze kterého jsme čerpali. Je možné výtvary jednotlivých skupin potom kolektivně hodnotit a žáci mohou vybrat mezi sebou ten nejpodařenější.

PRACOVNÍ LIST č. 10

HUDEBNÍ VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY

- „stavební složky“ hudby
- základní: *melodie, harmonie, rytmus, dynamika a barva*
- další: *kontrast, gradace*

5. Spoj jednotlivé výrazové prostředky s jejich správnou charakteristikou.

KONTRAST	Řada tónů uspořádaných tak, že tvoří nějaký hudební motiv.
MELODIE	Schopnost jednotlivých tónů vrstvit se na sebe.
DYNAMIKA	Práce se silou zvuku.
BARVA	Opak, protiklad, spojený většinou s momentem překvapení.
GRADACE	Sled různě dlouhých not a pomlček, souvisí s tempem.
HARMONIE	Vlastnost tónů, kterou ovlivňuje např. výběr hudebního nástroje.
RYTMUS	Vzrůstající stupňování napětí ve skladbě.

6. Poslouchej hudební ukázky a ke každé napiš, které z výrazových prostředků jsou u ní nápadné.

Ukázka č. 1 _____

Ukázka č. 2 _____

Ukázka č. 3 _____

7. Připravte si pastelky, kreslící arch a poslouchejte 4 hudební ukázky. Každá skladba charakterizuje nějaké zvíře. Ve skupině se pokuste jednotlivá zvířata nakreslit. Podle zvukomalebnosti hudby volte i vhodné barvy. Potom společně zkontrolujte a odůvodněte svoji volbu.

(Poslech: Camille Saint-Saëns – Karneval zvířat)

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo vytvořit podklady pro co nejpestřejší využití poslechových činností v hodinách hudební výchovy. Nabídnout alternativní možnosti a nápady jak obohatit výuku v souvislosti s hudební percepcí. Probudit v žácích zájem nejen o pasivní poslech hudby, ale o její aktivní vnímání jako součást všedního života, národní kultury a tradic.

Mým záměrem bylo zpracovat téma, které se dotýká především praktické stránky výuky a mohla bych jej využít i při své budoucí praxi. V současnosti je čím dál těžší probudit v žácích zájem o vzdělání v jakémkoliv směru. Esteticky zaměřené předměty jsou na tom dle mého názoru nejhůře, protože jsou žáky vnímány jako okrajové a mnohdy nepotřebné a zbytečné. Proto jsem se v rámci hudební výchovy rozhodla zaměřit se právě na poslechové činnosti, které jsou v hodinách často nejméně oblíbené.

Věřím, že pracovní listy by mohly být jednou z cest, která by žákům ukázala, že ačkoliv pro jejich budoucí život není hudební výchova natolik prioritním předmětem, mohou si jejím prostřednictvím rozšířit obzory a zábavnou a nenásilnou formou se dozvědět něco nového o naší i světové hudební kultuře. Pracovní listy nezpracovávají pouze témata z hudebních dějin, ale dotýkají se i současné hudební kultury, proto věřím, že pro žáky budou představovat příjemné zpestření výuky, která se tak trochu víc přiblíží jejich zájmům a hudebnímu vkusu.

Budou snad také inspirací a vhodným didaktickým materiálem pro pedagogy, kteří nechtějí brát hudební výchovu jen jako povinnou součást učebních osnov, ale jako příležitost předat žákům nové vědomosti a zkušenosti z oblasti, která je dennodenně obklopuje a je nedílnou součástí dnešního života.

Seznam zkratek

RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
ŠVP	Školní vzdělávací program
ŠkVP	Školské vzdělávací programy
EQF	European Qualifications Framework (Evropský rámec kvalifikací)
ISCED	International Standard Classification of Education (Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání)
ISCED 2	Nižší sekundární vzdělávání
ISCED 3	Vyšší sekundární vzdělávání
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu)
EU	Evropská unie
SPN	Státní pedagogické nakladatelství

Literatura a použité zdroje

Literatura

- BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 100 s. ISBN 978-808-7000-113.
- *Čechomor zpěvník*. Ústí nad Labem: Dream Productions, 2003, 169 s.
- GREGOR, Vladimír - SEDLICKÝ, Tibor. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. 282 s. Comenium musicum; 20. ISBN 807058131X.
- HURNÍK, Lukáš. *Tajemství hudby odtaženo: hudební nauka s nadhledem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, 133 s. ISBN 80-716-9278-6.
- JELÍNEK, Jan a Vladimír ZICHÁČEK. *Biologie pro gymnázia: (teoretická a praktická část)*. 7. aktual. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2004, 573 s., barevné přílohy. ISBN 80-718-2177-2.
- JEŘÁBEK, Jaroslav. *Vzdělávací program Základní škola včetně osnov Ekologického přírodopisu, osnov Volitelných předmětů, Úprav a doplňků, učebních plánů s rozšířeným vyučováním*. 2. dopl. vyd. Praha: Fortuna, 2003, 344 s. ISBN 80-716-8595-X.
- JŮVA, Vladimír. *Kapitoly z dějin hudební výchovy*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1966, 102 s.
- LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy: doplňkový studijní materiál pro posluchače studia učitelství I. stupně základní školy*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996, 195, [57] s. Učební texty Ostravské univerzity. ISBN 8070421088.
- MAZUREK, Jan a Šárka ZEDNÍČKOVÁ. *Poslech hudby: distanční text*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2004, 41 s. ISBN 80-736-8014-9.
- PEČMAN, Rudolf. *Vivaldi a jeho doba*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 421 s. ISBN 978-80-210-4601-6.
- PROCHÁZKOVÁ, Jana. *Průzkum současného stavu hudební výchovy v některých zemích Evropy. Hudební výchova*. 2009, roč. 17, č. 3.
- SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy 2: Na druhém stupni základní školy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 310 s.
- SYROVÝ, Václav. *Hudební zvuk: příspěvek k teorii zvukové tvorby*. 1. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, 2009, 303 s. Akustická knihovna Zvukového studia Hudební fakulty AMU. ISBN 978-80-7331-161-2.

Sborníky

- *Dějiny hudební výchovy: (osobnosti, instituce, koncepce) : sborník z konference Janáčkiana 1996*. Editor Karel Steinmetz. Ostrava: Asociace hudebních umělců a vědců, 1996, 237 s. Muzikologické studie, 5. ISBN 80-857-8072-0.

Články

- JENČKOVÁ, Eva. Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena. *Hudební výchova*. 2010, roč. 18, č. 3.
- JEŽIL, Petr. Hudební výchova z pohledu rámcového vzdělávacího programu. *Hudební výchova*. 2007, roč. 15, č. 2.

Internetové zdroje

- Herden, Jaroslav. POLEDŇÁK, Ivan. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. 2009 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=8715
- Hudební výchova 6-7 UČ. *Učebnice Fraus* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://ucebnice.fraus.cz/hudebni-vychova-6-7-uc/>
- Komplettní pedagogická dokumentace vzdělávacího programu ZÁKLADNÍ ŠKOLA, čj. 16 847/96-2, včetně všech změn a doplňků - aktualizace k 1. září 2006. JEŘÁBEK, Jaroslav. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2006 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani>
- Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání - ISCED. *Český statistický úřad* [online]. 2008, 31. 3. 2008 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/mezinarodni_standardni_klasifikace_vzdelavani_isced_
- Standardy pro základní vzdělávání: hudební výchova. HOLUBEC, Jiří. *Metodický portál RVP* [online]. 2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/17383/hudebni_vychova.pdf
- Štátny vzdelávací program: Hudobná výchova. HATRÍK, Juraj. *Štátny pedagogický ústav* [online]. 2010 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/vzdelavacie_oblasti/hudobna_vychova_isced2.pdf
- Štátny vzdelávací program: Úvod. *Štátny pedagogický ústav* [online]. 2011-2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Uvod.alej>
- Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani>
- Vzdělávací politika a priority EU. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2011-2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/vzdelavani-a-eu/vzdelavaci-politika-a-priority-eu>

Použité obrázky

- Obrázek č. 1
(<http://freepages.rootsweb.ancestry.com/~wakefield/history/28157-h/28157-h.htm>)
- Obrázek č. 2
(<http://www.bach-cantatas.com/Memo/R-Paint.htm>)
- Obrázek č. 3
(http://www.howmanyarethere.net/how-many-masterpieces-did-mozart-write/mozart_175977/)
- Obrázek č. 4
(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Don_Giovanni_Playbill_Vienna_Premiere_1788.jpg)
- Obrázek č. 5
(<http://chuckkrenner.com/2012/01/22/richard-wagner/>)
- Obrázek č. 6
(<http://krajane.radio.cz/articleDetail.view?id=890>)
- Obrázek č. 7
(<http://knihovna.ujep.cz/index.php/kalendarium/52-brezen-2013-bedrich-smetana>)
- Obrázek č. 8
(http://www.appszoom.com/android_applications/entertainment/musical-instruments-coloring-2_ggicq.html)
- Obrázek č. 9
(<http://www.ookidoo.com/cz/hracky/hudebni-nastroje/panova-fletna-stavebnice/>)
- Obrázek č. 10
(<http://miblogchapin.wordpress.com/2009/08/15/la-marimba-2/>)
- Obrázek č. 11
(<http://www.turbosquid.com/3d-models/ancient-lyra-3d-obj/599411>)
- Obrázek č. 12
(http://www.appszoom.com/android_applications/entertainment/musical-instruments-coloring-2_ggicq.html)
- Obrázek č. 13
(<http://www.folklornisdruzeni.cz/mezinarodni-folklorni-festival-svetlovsky-bal>)
- Obrázek č. 14
(*Standardy pro základní vzdělávání, hudební výchova*. str. 13, dostupné na:
http://c.lanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/17383/hudebni_vychova.pdf)
- Obrázek č. 15
(http://old.warnerclassics.com/artist,AntonioVivaldi_67.htm)
- Obrázek č. 16
(<http://www.docstoc.com/docs/40217088/Haydn-Trumpet-Concerto---third-movement>)
- Obrázek č. 17
(<http://www.willcwhite.com/tag/haydn/>)
- Obrázek č. 18
(<http://www.theontarion.com/2010/12/lending-your-ears-to-a-whole-new-sound/>)
- Obrázek č. 19
(<http://blog.unispain.com/learn-spanish-through-music-sing-your-way-to-fluency/>)

Seznam příloh

Přílohy jsou v elektronické podobě na přiloženém kompaktním disku.

- Hudební bingo – šablona
- Hudební formy – obrazce
- Hudební formy – obrazce (ČB)
- Čechomor – *Gorale*
- Pracovní listy

Poslechové ukázky

- 1.) *Hospodine, pomiluj ny*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=Esf-9zK1yl4>)
- 2.) J. S. Bach – *Braniborský koncert č. 2 F dur, III. věta*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=MDZCSGxXusY>)
- 3.) W. A. Mozart – *Don Giovanni, árie Leporella, Madamina*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=ZUHgE0avcl8>)
- 4.) J. Nohavica – *Potrestaný prostopášník aneb Don Giovanni, árie Leporella, Milá dámo*
(dost. z: http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/opera/mozart_don_g/don_giovanni.htm)
- 5.) B. Smetana – *Prodaná nevěsta, Znáám jednu dívku*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=HUXhEzIuRhQ>)
- 6.) P. I. Čajkovskij – *Labutí jezero*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=1ea90L91eZk>)
- 7.) A. Dvořák – *Humoreska*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=WmAZoexenx8>)
- 8.) F. Chopin – *Nocturno, op. 9, no. 2*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=9E6b3swbnWg>)
- 9.) R. Strauss – *Tak pravil Zarathustra*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=SLuW-GBaJ8k>)
- 10.) Čechomor – *Gorale*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=lUhf3VaaHH4>)
- 11.) A. Vivaldi – *Čtvero ročních dob, Léto, I. věta*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=e0eljrUR8Lk>)
- 12.) J. Haydn – *Koncert Es dur pro trubku a orchestr, III. věta*
(dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=a4l3vp4mEF0>)
- 13.) Aqua – *Barbie girl*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ZyhrYis509A>)

- 14.) A. Bocelli – *Vivo per lei*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=N3WOVnTz-Yo>)
- 15.) M. Jackson – *Black or white*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=F2AitTPI5U0>)
- 16.) *Gummi bear*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=astISOttCQ0>)
- 17.) I. Stravinskij – *Svěcení jara*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=5AMXAnuVVKg>)
- 18.) J. Haydn – *Symfonie č. 94 G dur „S úderem kotlů“*
(dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=p_ftrysaMHU)
- 19.) B. Smetana – *Má vlast, Vltava*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ul8iTETiSqU>)
- 20.) C. Saint-Saëns – *Karneval zvířat, Slon*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=f1nVDoCnsNk>)
- 21.) C. Saint-Saëns – *Karneval zvířat, Akvárium*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=XCBDIC0N8Rc>)
- 22.) C. Saint-Saëns – *Karneval zvířat, Labuť*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=b44-5M4e9nI>)
- 23.) C. Saint-Saëns – *Karneval zvířat, Kohout a slepice*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dHYSx6x1Ttw>)
- 24.) One Direction – *What makes you beautiful*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=QJO3ROT-A4E>)
- 25.) Piano guys – *What makes you beautiful*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0VqTwnAuHws>)
- 26.) The John Wilson Orchestra – *Tom and Jerry film music*
(dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=kYrUWfLIYI0>)

Hudební bingo

- 1.) *Akordeon*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=83SD0cjddhI>)
- 2.) *Klavír*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=3VLDpztb7VU>)
- 3.) *Harfa*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=9fAZIQ-vpdw>)
- 4.) *Pozoun*
(dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=nV_uKxGPF_I)
- 5.) *Tympány*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=F2ObigqMV1U>)

- 6.) *Banjo*
(dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=_JG1wUh_HBo)
- 7.) *Hoboj*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=jVbT8XQkJx8>)
- 8.) *Kontrabas*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=Htbom7H544U>)
- 9.) *Příčná flétna*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=jAJ4i1L3y5M>)
- 10.) *Varhany*
(dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=_FnLYA87ZhY)
- 11.) *Cembalo*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=X4mO4KPdtEM>)
- 12.) *Housle*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=zXDQ-QliMJI>)
- 13.) *Kytara*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=8B6jOUzBKyc>)
- 14.) *Saxofon*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=WRh-9oraA2A>)
- 15.) *Violoncello*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=Ry4BzonlVlw>)
- 16.) *Cimbál*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=tMbxnLPwNew>)
- 17.) *Kastaněty*
(dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=fP_gjE_H2k9s)
- 18.) *Lesní roh*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=7gztnm6GS9M>)
- 19.) *Trubka*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=lGlApX8lTIg>)
- 20.) *Zobcová flétna*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=0UA1njomaKg>)
- 21.) *Fagot*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=kgW6c8T04Pc>)
- 22.) *Klarinet*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=r18jXhh3Khg>)
- 23.) *Píkola*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=kc8WZbAWE1w>)
- 24.) *Tuba*
(dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=-kUCgRjtwPY>)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Ivana Bednárová
Katedra:	PdF
Vedoucí práce:	Mgr. Jarmila Šřická
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Aktivní poslech v hodinách hudební výchovy
Název v angličtině:	Active listening in music lessons
Anotace práce:	Práce se zaměřuje na poslechové činnosti a jejich aktivní využití v hodinách hudební výchovy. Teoretická část obsahuje stručný náhled na dějiny hudební výchovy v českých zemích, její současné konceptce v rámci RVP a také biologickou podstatu vnímání hudby. Praktickou část tvoří deset pracovních listů a metodik zaměřených na aktivity spojené s poslechem.
Klíčová slova:	Hudební výchova, metodika, poslech, pracovní list.
Anotace v angličtině:	This diploma thesis is dealing with listening activities and their active usage in Music lessons. Theoretical part of my work includes a brief historical overview on teaching of music in the area of the Czech Republic, its contemporary conception in RVP and description of the biological nature of perception of music. Practical part is composed from ten worksheets and methodology books dealing with listening activities.
Klíčová slova v angličtině:	Music, methodology, listening, worksheet.
Přílohy vázané v práci:	Přílohy na CD.
Rozsah práce:	83 stran
Jazyk práce:	Čeština